

1 Výklad 001: Jan 1,1-5

¹*In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.* ²*Hoc erat in principio apud Deum.* ³*Omnia per ipsum facta sunt: et sine ipso factum est nihil, quod factum est.* ⁴*In ipso vita erat, et vita erat lux hominum.* ⁵*et lux in tenebris lucet, et tenebrae eam non comprehenderunt.*

¹Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha a Bůh byl to Slovo. ²To bylo na počátku u Boha. ³Všechny věci skrze Slovo¹ byly učiněny a bez něj nebylo učiněno nic, co bylo učiněno. ⁴V něm byl život a život byl světlo lidí ⁵a světlo svítí ve tmě, ale tma je neobsáhla (Jan 1,1-5).

Od Krista skrze tělo narozeného neodcházej, dokud nedospěješ ke Kristu zrozenému jediným Otcem — ke Slovu, Bohu u Boha, skrze které je vše stvořeno. Protože to je život, který je v něm světlem lidí.

1.1 Jan, hora vysoká

1. Když uvažuji o tom, co jsme právě slyšeli z apoštolského čtení, že *přirozený člověk² nechápe ty věci, které jsou Duchu Božího* (1 Kor 2,14), a myslím, že v tomto přítomném shromáždění, moji draží³, není vyhnutí, aby mnozí byli ti přirození, kteří dosud poznávají podle těla a ještě nejsou schopni se pozvednout k duchovnímu porozumění, silně váhám, jak, kéž by dal Bůh, mohu říci či ve své míře vysvětlit, co bylo přečteno z evangelia: *Na počátku bylo slovo, to slovo bylo u Boha a Bůh byl to slovo* (Jan 1,1). To totiž přirozený člověk nechápe.

Co tedy, bratři? Budeme tedy mlčet? Proč to tedy čteme, jestliže budeme mlčet? A proč posloucháme, jestliže to nebude vysvětleno? A také co vysvětlujeme, jestliže to nebude pochopeno?

Ale protože na druhé straně nepochybuji, že v našem množství jsou někteří, kdo nejen mohou výklad chápat, ale též i rozumět mu dříve, než bude vysvětlen, nezklamou ty, kteří mohou pochopit, i když se bojím, že bude zbytečný pro uši těch, kteří pochopit nemohou.

Nakonec, ať pomůže milosrdenství Boží, snad ať stačí všem a ať každý pochopí, co může; protože i ten, kdo mluví, říká, co může. Neboť říci, jak to (opravdu)⁴ je, kdo

¹Doslova: Skrze ně byly učiněny. Jenže někteří lidé dnes nerozumí spisovnému zájmenu ve středním rodě a místo něj chápou množné číslo – proto je doplněno „Slovo“, na které se zájmeno odkazuje.

²Místa z Bible jsou občas citována z Českého ekumenického překladu, ale často jsou přeložena přímo z latiny.

³Nebo: Shromáždění vaší lásky (turba Caritatis vestrae) ... takto překládá Josef Novák, Patristická čítanka, Česká katolická charita, Praha 1988. Ten ovšem přeložil jen traktát k Janovi číslo 1. Kromě textu, který právě čtete, do češtiny Augustinovy traktáty k Janovi překládal ještě Václav Fojtík – přeložil devět traktátů v rámci své diplomové práce v roce 2009, v ní se ovšem věnoval tématu zázraky, tj. přeložil do češtiny traktáty k textu Jan 2,1-11; 4,43-53; 5,1-18; 6,1-14.15-44; 9; 11,1-54; 20,30 až 21,11, přístupné na stránce rozhovor.cz/augustin.

⁴Slova uvedená v závorce se většinou v latinské verzi textu nevyskytují, ale jsou uváděna pro lepší porozumění.

je schopný? Odvažuji se říci, bratři moji, že snad ani Jan sám neřekl, jak to je, ale (jen) jak sám mohl, protože o Bohu mluvil člověk – sice inspirovaný Bohem, a přece člověk. Protože byl inspirován, řekl něco; kdyby nebyl inspirován, neřekl by nic. Že byl opravdu inspirovaným člověkem, neřekl vše, co je. Přesto řekl, co byl schopen říci člověk.

2. Tento Jan totiž byl, bratři nejmilejší, z oněch hor, o kterých je napsáno: *Hory ať získají pokoj tvému lidu a pahorky spravedlnost* (Žalm 72,3). Horami jsou vyvýšené duše, pahorky duše nepatrné. Ale hory získají pokoj proto, aby pahorky mohly získat spravedlnost. Co je tou spravedlností, kterou získávají pahorky? Víra, protože spravedlivý žije z víry (Římanům 1,17; Abakuk 2,4). Menší duše by však nepřijaly víru, kdyby větší duše, které jsou nazvané horami, samotnou Moudrostí nebyly osvětleny, aby mohly menším duším předat to, co ony mohou přijmout. Pahorky mohou žít z víry, protože hory získávají pokoj. Hory samotné řekly Církvi: *Pokoj vám* (Jan 20,19). A tím, že oznamují Církvi pokoj hory samotné, neoddělily se od toho, od něhož pokoj přijaly, aby oznamovaly pokoj pravdivě, ne naoko.
3. Jsou pak i jiné hory – útesy, do kterých když kdokoli narazí svou lodí, rozbije ji. Těm, co podstupují nebezpečí, když vidí zemi, se zdá snadné se k ní dostat. Ale někdy vidíme zemi shora a pod ní jsou ukryta skaliska a kdo se snaží dostat k zemi, narazí na skály. A nenajde přístav, ale nářek. Někteří byli takovými horami. Zdáli se velkými mezi lidmi, a způsobili špatná učení, roztržky a rozdělili Církev Boží. Ale ti, kdo rozdělili Církev Boží, nebyli těmi horami, o kterých bylo napsáno: *Hory ať získají pokoj tvému lidu* (Žalm 72,3). Jak totiž získali pokoj, když rozdělili jednotu?
4. Ti, kdo získali pokoj, který je třeba oznámit lidu, zvažovali samu Moudrost, pokud ovšem lidská srdce mohla být zasažena tím, co oko nevidělo, ucho neslyšelo a do srdce člověka nevystoupilo (1. list Korintským 2,9). Jestliže do srdce člověka (Moudrost) nevystoupila, jak vystoupila do srdce Janovi? Cožpak nebyl Jan člověkem? Nebo snad nevystoupila do srdce Janovi, ale Janovo srdce vystoupilo k ní? Co totiž vystupuje na lidské srdce, přichází k člověku z hlubiny. Kam však vystupuje srdce člověka, to je nahoře nad člověkem.

Je možné to říci, bratři, ještě i takto: (Moudrost) natolik vystoupila do Janova srdce, že Jan už nebyl člověkem. Co znamená, že nebyl člověkem? To, že začal být andělem. Protože všichni svatí jsou anděly – jsou Božími posly. Co tedy říká apoštol tělesným a přirozeným, kteří nejsou schopni pochopit Boží věci? *Když říkáte 'já jsem Pavlův', 'já Apolův', což nejste lidé* (což nesmýšlíte po lidsku; 1. list Korintským 3,4)? Co chtěl učinit z těch, kterým vytýkal, že jsou lidé? Chcete vědět, co z nich chtěl učinit? Poslyšte slova Žalmu: *Řekl jsem: Jste bohové, všichni jste synové nejvyššího* (Žalm 82,6). K tomu nás tedy volá Bůh – abychom nebyli lidmi. Ovšem nebudeme lidmi v tom lepším slova smyslu, jestliže nejprve neuznáme, že jsme lidé. Tedy (Bůh nás volá), abychom k vysokosti povstali z pokory – nejen abychom nepřijali, co nejsme, když si myslíme, že něco jsme, ale nejsme ničím, ale abychom neztratili i to, co jsme.

5. Bratři, mezi tyto hory tedy patřil⁵ i Jan, který řekl: *Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha a Bůh byl to Slovo* (Jan 1,1). Tato hora získala pokoj, rozvažovala o božství Slova. Jaká byla ona hora? Byla vysoká? Přesahovala všechny vrcholky země. Přesahovala všechny vzdušné pláně⁶. Přesahovala všechny výšiny hvězd. Přesahovala všechny zástupy a oddíly andělů. Neboť kdyby nepřesahovala vše, co bylo stvořeno, nedospěla by k tomu, skrze něhož bylo vše stvořeno. Nemůžete mít na mysli to, co přesahuje, jestliže nevidíte, kam až dospěla.

Ptáš se na nebe a zemi? Byly stvořeny. Ptáš se na ty, kdo jsou na nebi a na zemi? I když jsou mnohem více, i tito byli stvořeni. Ptáš se na duchovní tvory, na anděly, archanděly, sídla, panství, mocnosti a vlády? I ty byly stvořeny. Neboť když žalm jmenuje všechny tyto věci, uzavírá: *On řekl a stalo se, on přikázal a (to vše) bylo stvořeno* (Žalm 33,9). Jestliže řekl a stalo se, bylo to stvořeno Slovem. Jestliže tedy to bylo stvořeno skrze Slovo, nemohlo Janovo srdce dospět k tomu, že říká *Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha a Bůh byl to Slovo*, kdyby dříve nepřesáhl vše, co bylo Slovem stvořeno.

Jaká je tedy tato hora, než svatá, než velká mezi horami, které získaly pokoj Božímu lidu, aby pahorky mohly získat spravedlnost?

1.2 Pozvedněte oči k hoře

6. Považte tedy, bratři, zda Jan patří i mezi hory, o kterých jsme před malou chvílí zpívali: *Pozvedl jsem oči k horám, odkud⁷ mi přijde pomoc* (Žalm 121,1). A tak, bratři moji, jestliže chcete porozumět, pozvedněte své oči k této hoře – povzňte se k evangelistovi, povzňte se k jeho vnímání. A protože tyto hory přinášejí pokoj, kdo vkládá naději v člověka, nemůže mít pokoj⁸. A tak nepozvedejte své oči k hoře, abyste se domnívali, že vaše naděje má být složena na člověka. Říkejte *Pozvedl jsem oči k horám, odkud mi přijde pomoc*, a hned dodejte⁹: *Moje pomoc je od Hospodina, který stvořil nebe i zemi.* (Žalm 121,2).

A tak pozvedněme své oči k horám, odkud k nám přichází pomoc. Přesto to nejsou hory samotné, na které má být vložena naše naděje. Hory totiž dostávají to, čím nám slouží – naše naděje má být vložena tam, odkud hory přijímají. Když pozvedáme své oči k Písmům, která byla předána prostřednictvím lidí, pozvedáme své oči k horám, odkud přijde naše pomoc. A přestože sami lidé byli těmi, kdo zapsali Písma, nesvítili sami na sebe, nýbrž *on byl pravým světlem, které osvětluje každého člověka přicházejícího na tento svět* (Jan 1,9).

⁵Doslova: Z těchto hor byl i Jan.

⁶Josef Novák: Všechny oblaky.

⁷Zde se projevuje určitý posun od hebrejštiny k latině: V hebrejském originálu „odkud“ je tázací, tj. měli bychom překládat otázkou: Pozvedám oči k horám – odkud mi přijde pomoc? Ovšem latinské unde je tázací i vztažné, tj. latinský překlad skutečně nemusí překládat otázkou. Augustin vše v tomto i v následujícím odstavci uvádí na pravou míru, když výslovně vysvětluje, že pomoc nepřichází z hor, ale od Hospodina, který je nad horami a hory osvětluje.

⁸Doslova: Nemůže být v pokoji.

⁹Doslova: abyste hned dodali.

Horou byl i Jan Křtitel, když řekl: *Já nejsem Mesiáš* (Jan 1,20). Aby ten, kdo skládá naději v horu, neodpadl od toho, kdo hory osvětluje, Jan sám vyznal: *z jeho plnosti jsme všichni přijali* (Jan 1,16). Máš tedy říct *Pozvedl jsem své oči k horám, odkud mi přichází pomoc* ne proto, abys připisoval horám pomoc, která ti přichází, ale abys dodal: *Moje pomoc (přichází) od Hospodina, který stvořil nebe i zemi* (Ž 121,2).

7. A tak, bratři, toto připomínám, protože jste pozvedli srdce k Písmům, když zaznělo evangelium *Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha a Bůh byl to Slovo*, a další (věci), které jsme četli¹⁰, abyste rozuměli, že jste pozvedli oči k horám. Kdyby totiž tyto věci neříkaly hory, nezjistili byste, odkud vlastně o nich přemýšlíte. Z hor tedy přichází vaše pomoc, abyste tyto věci aspoň slyšeli, i když ještě nemůžete pochopit, co jste slyšeli. Volejte o pomoc k Pánu, který stvořil nebe i zemi. Třebaže hory mohou mluvit, nemohou samy osvěcovat. I ony samotné jsou totiž osvětleny slyšením. Takto i Jan, který tyto věci řekl, je i přijal, bratři – ten, který spočíval na Pánově hrudi (Jan 13,25) a z Pánovy hrudi pil to, co nám dával k pití. Dal nám k pití slova, ty však máš porozumět, odkud se napil ten, kdo ti dal pít, abys pozvedal oči k horám, odkud ti přichází pomoc – kéž bys odtud přijal slovo jako kalich nabízený k pití. A protože pomoc tvá je od Hospodina, který učinil nebe i zemi, odtud kéž bys naplnil svou hrud¹¹, jak ji naplnil i Jan. Proto jsi řekl: *Pomoc má je od Hospodina, který učinil nebe i zemi*. Kdo tedy může, ať pije¹².

Bratři, říkám toto: Ať každý pozvedne své srdce způsobem, jak to vidí vhodné, a ať přijme, co je řečeno. Možná řeknete, že já jsem vám blíže než Bůh. To neříkejte¹³! On je mnohem blíže. Neboť mne vidíte svýma očima¹⁴, on vede¹⁵ vaše svědomí. U mne sytíte své uši, u něj svá srdce¹⁶. Svě oči i tělesné smýšlení pozvedáte k nám – (nepozvedejte je) k nám, neboť my nejsme těmi horami, ale k evangelium, k evangelistovi, vždyť naše srdce je třeba sytit u Pána.

A tak každý ať tak pozvedá, aby viděl, co pozvedá a ke komu pozvedá. Proč jsem řekl „co pozvedá a ke komu pozvedá“? (Měl jsem na mysli:) Ať chápe, jaké srdce pozvedá, protože je pozvedá k Bohu – ne aby obtížené břemenem tělesné touhy spadlo dříve, než bylo pozvednuto. Ale vidí každý, že nese břímě těla? Ať jedná ve zdrženlivosti, aby očistil to, co pozvedá k Bohu. *Blahoslavení (jsou) totiž čistí ve srdci, neboť oni uvidí Boha* (Matouš 5,8).

1.3 Slovo lidské

8. Neboť co prospívá, že zazněla slova *Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha a Bůh byl to Slovo*? I my říkáme slova, když mluvíme¹⁷. Je to stejné i se Slovem, které bylo

¹⁰Doslova: Které byly přečteny.

¹¹Josef Novák: Naplň své srdce.

¹²Doslova: Ať naplňuje, ať nasytí.

¹³Doslova: Ať je (vám to) vzdáleno!

¹⁴Doslova: Já jsem zjevný vašim očím.

¹⁵Doslova: Předsedá vašemu svědomí.

¹⁶Doslova: U mne uši, u něj srdce, obojí ať sytíte.

¹⁷Doslova: I my jsme řekli slova, když jsme mluvili.

u Boha? Slova, která jsme řekli, přece zazněla a pominula. I Slovo Boží tedy zaznělo a bylo ukončeno? Jak *všechny věci skrze Slovo byly učiněny a bez něj nebylo učiněno nic, co bylo učiněno*? Jakým způsobem je řízeno to, co bylo skrze Slovo stvořeno, jestliže Slovo zaznělo a pominulo? Jaké Slovo je tedy řečeno, ale nepomíjí?

Ať vaše zbožnost zpozorní, je to velká věc: Každodenním mluvením nám slova zevšedněla. Tím, že slova zazní a pominou, nám zevšední a nic jiného nevnímáme než slova. V člověku však je slovo, které zůstává uvnitř, zatímco zvuk vychází z úst. Existuje slovo, které je opravdu duchovně vysloveno – to, které pochopíš ze zvuku, nikoli zvuk samotný. Hle, říkám slovo, když řeknu: Bůh. Jak stručné je, když je říkám – jen tři písmena, jedna slabika¹⁸! Což Bůh je jen tohle, tři písmena a jedna slabika? Nebo snad je to, co jimi rozumíme, natolik vzácné, nakolik je to všední?

Co se odehrálo ve tvém srdci, když jsi uslyšel: Bůh? Co se odehrálo v mém srdci, když jsem říkal: Bůh? Na mysl vstoupila velká, nejvyšší podstata, která¹⁹ přesahuje každou proměnlivou stvořenou bytost, jak tělesnou, tak duchovní.

A ptám se: Je Bůh proměnlivý, či neměnný? Hned odpovíte: Ať jsem zbaven toho, abych věřil či myslel, že Bůh je proměnlivý. Bůh je neproměnný. Tvoje mysl, ačkoliv malá či snad dosud tělesná, nemohla odpovědět nic jiného, než že Bůh je neproměnný. Veškeré stvoření je však proměnlivé – jak jsi tedy mohl vzplanout pro to, co je nade všemi stvořenými bytostmi, a s jistotou mi odpovědět, že Bůh je neproměnný? Co je tedy ve tvém srdci, když přemýšlíš o jakési živé, věčné, všemocné, nekonečné, všudypřítomné, všude úplné a nikde neuzavřené podstatě? Kdykoli o těchto věcech uvažuješ, slovo o Bohu je ve tvém srdci. Je to snad zvuk, který je utvořen třemi písmeny v jedné slabice? Kdykoli písmena jsou řečena a pominou, jedná se jen o zvuk, písmena, slabiky. Slovo, které zazní, pomíjí. Co však zvuk označil, co uvažující řekl a co chápaní uslyšel, to zůstává, ačkoli slova odeznějí.

1.4 Slovo Boží

9. Obrát mysl k tomu slovu, jestliže chceš mít slovo ve svém srdci, jako radu zrozenou ve tvé mysli, aby tvá mysl plodila moudrost, dostávalo se jí rad jako plodů tvé mysli, jako dětí tvého srdce. Nejprve totiž srdce zrodí úmysl, abys vytvořil nějakou strukturu, zbudoval něco velkolepého na zemi. Úmysl už se zrodil, ale dílo ještě není dokončeno. Už víš, co chceš vykonat, ale druhý se dosud nediví, leč až to vykonáš a zbuduješ stavbu a strukturu dovedeš k vyhlazenosti a dokonalosti. Lidé pozorují podivuhodný výtvar, podivují se důvtipu tvůrce. Žasnou nad tím, co vidí, a líbí se jim, co nevidí. Kdo je schopný vidět úmysl?

Jestliže tedy u nějaké velké stavby chválíme úmysl lidský, chceš vědět, jakým Boží úmyslem je Pán Ježíš Kristus, tj. Slovo Boží? Pozoruj stavbu světa. Sleduj, jaké věci byly stvořeny skrze Slovo, a tak poznáš, jaké je Slovo. Pozoruj obě části světa, nebe i zemi. Kdo popíše slovy nádheru nebe? Kdo objasní slovy úrodnost země? Kdo

¹⁸V latině Deus: Jen čtyři písmena, dvě slabiky.

¹⁹Quí, quae, quod 02 kauzále: protože (plus konjunktiv).

vhodně obsáhne chválou proměny ročních období? Kdo dostatečně vychválí²⁰ sílu semen? Víte, o kterých věcech mlčím, abych snad dlouhým připomínáním neříkal méně, než na co sami můžete pomyslet.

Tedy z této stavby zvažujte, jaké je Slovo, skrze to, co bylo vytvořeno. A bylo vytvořeno nejen to. Všechny tyto věci jsou viditelné, protože se týkají fyzického smyslu. Ale skrze Slovo byli stvořeni i Andělé, síly, mocnosti, panství a vlády. Skrze toto Slovo bylo stvořeno vše – odtud zvažte, jaké je to Slovo.

10. Teď mi možná někdo namítne: A kdo o tom Slovu uvažuje? Nevytvářej si něco všedního, když slyšíš Slovo, a nedomyšlej si slova, která slyšíš každodenně – taková slova řekl, taková slova promluvil, taková slova mi nyní říkáš. Neboť neustálým mluvením názvy a slova takřka zevšedněla. Kdykoli slyšíš *Na počátku bylo Slovo*, neměl bys je považovat za všední, jak jsi uvykl přemýšlet, když jsi obvykle poslouchal lidská slova. Slyš, co máš mít na mysli: *Bůh byl to Slovo*.
11. Ať vystoupí nějaký věrolomný ariánec²¹ a ať řekne, že Slovo Boží bylo stvořeno. Jak se mohlo stát, že Boží slovo bylo stvořeno, když Bůh skrze Slovo stvořil vše? Jestliže i Slovo Boží samotné bylo stvořeno, skrze co jiného bylo Slovo stvořeno? Jestliže tvrdíš, že je to Slovo Slova, skrze něž bylo Slovo stvořeno, já říkám, že (to bylo) skrze jediného Božího Syna. Jestliže však netvrdíš, že je to Slovo Slova, připust', že Slovo, skrze něž bylo stvořeno vše, nebylo stvořeno. Vždyť nemohlo být stvořeno skrze sebe sama to Slovo, skrze něž bylo učiněno vše: Věř tedy Evangelistovi. Mohl totiž říci „na počátku Bůh stvořil Slovo“, stejně jako Mojžíš řekl „*Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi*“ (Genesis 1,1) a dále vše líčí: „Řekl Bůh: Buď ... a stalo se“. A jestliže řekl, kdo to řekl? Určitě Bůh. A co bylo stvořeno? Nějaký tvor. A mezi Bohem, který mluvil, a tvorem, který byl stvořen, existovalo co, skrze něž bylo vše stvořeno? Slovo. Protože Bůh řekl: Buď ... a stalo se.

A toto slovo je neproměnné. Ačkoli tvorové byli Slovem stvořeni proměnliví, to Slovo je neproměnné.

1.5 Ať tě obnovuje ten, který tě stvořil

12. Nevěř tedy, že bylo stvořeno to, skrze co byly stvořeny všechny věci, abys nebyl obnovovaný Slovem, skrze něž je obnovováno všechno. Vždyť jsi už byl stvořen Slovem, ale je třeba, abys byl obnovován Slovem. Jestliže bude tvoje víra o slovu špatná, nebudeš moci být Slovem obnoven. Jestliže se ti stalo, že skrze Slovo existuješ, že skrze ně jsi byl stvořen, tak skrze sebe sama umdléváš. Jestliže skrze sebe sama umdléváš, ať tě obnovuje ten, který tě stvořil. Jestliže skrze sebe sama budeš jednat

²⁰Pozn: „Dostatečně vychválí“ vzato od Josefa Nováka.

²¹Biskup Areios (250-336, presbyter v Alexandrii) vystoupil proti tomu, že Syn je též podstaty (homoúsios) jako Otec – na základě příliš strnulého vztázení Příkladí 8,22 na Ježíše Krista: moudrost byla stvořena, tj. prý Ježíš Kristus byl stvořen ... byly doby, kdy Ježíš nebyl. Hnutí bylo označeno za chybné na 1. ekumenickém koncilu 325 v Nikaji, ale až snad na 4. ekumenickém koncilu v Chalcedonu roku 451 byl učiněn jakýsi posun: Ježíš byl na sto procent člověk i na sto procent Bůh, a to v jediné podstatě.

hůře, ať tě znovu stvoří ten, který tě stvořil. Ale jak tě má znovu stvořit Slovem, když možná smýšlíš něco špatně o Slovu?

Evangelista říká: *Na počátku bylo slovo*. A ty říkáš: Na počátku bylo stvořeno slovo. Jan říká: *Všechny věci skrze něj byly učiněny*. A ty říkáš, že i Slovo samotné bylo učiněno. Evangelista mohl říci „Na počátku bylo stvořeno Slovo“. Ale co říká? *Na počátku bylo slovo*. Jestliže bylo, tak nebylo stvořeno, aby všechny věci skrze ně mohly být učiněny, a bez něj nic. *Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha a Bůh byl to Slovo*. Jestliže si nedokážeš představit, co to je, počkej²², až vyrostěš. Je to hutný pokrm – přijímej mléko, abys byl živý, a (později) abys byl schopný přijmout i hutnou stravu²³.

1.6 Veškeré stvoření bylo stvořeno skrze něj

13. Co tedy, bratři, z toho plyne: *Všechny věci skrze Slovo byly učiněny a bez něj nebylo učiněno nic*. Dejte si pozor, abyste si nemysleli, že nic je něčím. Neboť mnozí špatně chápaví mají ve zvyku „*bez něj nebylo učiněno nic*“ rozumět (tak), že nic je něčím. Hřích totiž nebyl stvořen skrze Slovo. A je zjevné, že hřích je ničím, a ničím se stávají lidé, kdykoli hřeší. A modla nebyla stvořena Slovem – má sice jakousi lidskou podobu, ale jen člověk byl stvořen Slovem. Neboť tvar člověka v modle nebyl učiněn Slovem.

Bylo napsáno: *Víme, že modla je ničím* (1. list Korintským 8,4). Tyto věci tedy nebyly stvořeny slovem. (Slovem bylo učiněno), cokoli bylo stvořeno přirozeně, cokoli se nachází ve tvorech a stvořených věcech, úplně vše, co bylo upevněno na nebi, co svítí shůry, co létá pod nebem, a co se hýbe v obecném řádu věcí, zkrátka každé stvoření – řeknu to jasně, bratři, abyste rozuměli – od anděla až po červa.

Co je slavnější než anděl ze všech tvorů? Který tvor je poslednější než červíček? Skrze koho byl stvořen anděl, skrze toho byl stvořen i červíček. Ale anděl je hoden nebe, kdežto červíček země. Ten, který je stvořil, sám (je) umístil. Kdyby umístil červíčka do nebe, vytýkal bys (mu) to. Kdyby chtěl, aby se andělé rodili z hnijícího masa, vytýkal bys (mu) to. A přece vše Bůh řádně stvořil a není třeba mu (nic) vytýkat. Pokud se všichni lidé rodí z masa, čím jsou než červy? A z červů si učinil své Anděly, své posly.

Neboť jestliže sám Pán říká: *Já však jsem červ, a ne člověk* (Žalm 22,7), tak kdo pochybuje, že říká, co bylo napsáno také v Jobovi? *Tím spíš je člověk hnilobou a syn člověka červem* (Job 25,6). Nejprve říká *člověk je hnilobou*, a potom *syn člověka je červem*. Protože červ se rodí z hniloby, proto je člověk hnilobou a syn člověka červem. Hle, čím se chtěl stát kvůli tobě – ten, který na počátku byl Slovem, to Slovo bylo u Boha a to slovo byl Bůh.

Proč se to stalo kvůli tobě? Abys mohl nasát (mléko) ty, který jsi nebyl schopný žvýkat (hutný pokrm). Zcela tedy, bratři, takto přijměte: *Všechny věci skrze Slovo*

²²Doslova: Odlož (to).

²³Už několikátá narážka na Židům 5,11-14.

byly učiněny a bez něj nebylo učiněno nic. Veškeré stvoření bylo učiněno skrze něj, větší i menší; skrze něj byly stvořeny věci nad světem i v podsvětí; skrze něj byly stvořeny věci duchovní i tělesné. Žádný tvar, žádné ústrojí, žádný soulad (jednotlivých) částí, žádná podstata, která může mít váhu, počet, velikost, nic neexistuje jinak než skrze toto Slovo a tímto Slovem stvořitelem (učiněné) – jemu bylo řečeno: *Všechno jsi uspořádal podle velikosti, počtu a váhy* (Kniha moudrosti 11,20).

14. Nikdo ať vás tedy neklame, když snad si ošklívíte mouchy. Neboť některým se ďábel vysmíval a byli lapeni na mouchy. Lovci ptáků totiž mají ve zvyku dávat do pastí mouchy, aby toužící ptáky klamali. Tak i oni na mouchy byli ďáblem oklamáni.

Neboť kdosi měl odpor k mouchám – manichejec²⁴ jej našel ve stavu odporu. A když říkal, že nemůže strpět mouchy a tuze je nenávidí, manichejec nato: „Kdo je učinil?“ A protože byl ve stavu odporu a nenáviděl je, (ten muž) neměl odvalu říci „Bůh je stvořil“, i když byl obecné křesťanské víry. Manichejec hned podotkl: Jestliže je Bůh nestvořil, kdo je tedy stvořil?

On praví: Jasně, věřím, že mouchy stvořil ďábel.

Manichejec nato: Jestliže mouchu stvořil ďábel, jak tě vidím vyznávat, protože rozzumně přemýšlíš, kdo stvořil včelu, která je trochu větší než moucha?

On neměl odvalu říct, že Bůh stvořil včelu, ale ne mouchu, protože ta záležitost byla velmi blízká. A tak od včely došel ke kobylice, od kobylinky k ještěrce, od ještěrky k ptáčkoví, od ptáčka k ovci, odtud k býkovi, odtud ke slonu, a nakonec k člověku. Tak (manichejec) přesvědčil toho člověka, že člověk nebyl stvořen Bohem. Tak ten nešťastník, když měl odpor k mouchám, byl učiněn mouchou, kterou má v moci ďábel. O Belzebubovi se přece říká, že se překládá „pán much“ – a o nich je napsáno: *Mrtvé mouchy kazí chuť oleje* (Kazatel 10,1).

- 15 Co tedy, bratři? Proč jsem to řekl? Zavírejte uši svého srdce před úskoky nepřítelů. Rozumějte, že Bůh stvořil všechny věci a určil jim jejich místo. Pročpak snášíme mnoho špatného od tvorů, které Bůh stvořil? Protože jsme se ho nemile dotkli? Cožpak ty věci musí snášet andělé? Možná ani my bychom se jich v takovém životě nebáli. Ze svého trestu obviňuj svůj hřích, nikoli soudce. Neboť kvůli pýše ustanovil Bůh tyto malé a velmi všední tvory, aby nás mučil – protože člověk zpyšněl a chvástl se proti Bohu; ačkoli je smrtelný, smrtelníka děsil; ačkoli je člověk, na blízkého člověka si nevzpomněl. Protože se vyvyšoval, je vydán bleškám. Proč to je, že se nafukuješ lidskou pýchou? Člověk ti řekl nadávku, a ulekl ses a jsi rozhněvaný – odolej blehám, abys mohl spát; uznej, kdo jsi. Neboť jak jste poznali, bratři, kvůli naší pýše, kterou je třeba krotit, byli stvořeni ti tvorové, aby nám byli protivní –

²⁴Manicheismus byl filosoficko-náboženský směr, kterým se Augustin intenzivně zabýval, dříve než se stal křesťanem. Vyučoval zhruba (anglická a česká Wikipedie), že podstatou světa je boj dobra se zlem, který nikdy nekončí – princip duality. Trochu připomíná gnosticismus tím, že život je boj mezi dobrým duchovním světem světla a zlým materiálním světem temnoty. Ovšem liší se od gnosticizmu svým důrazem na dualismus: boj etických principů dobra (světla) a zla (tmy) tady na zemi je věčný, kosmický, nikdy nekončí.

pyšný lid faraonův mohl Bůh zkrotit medvědy, lvy a hady; on na ně vypustil mouchy a žáby (Exodus 8,2.6.21.24), aby věcmi velmi všedními byla podrobena pýcha.

1.7 Všechny věci jsou život v něm

16. Všechny věci tedy, bratři, *skrze něj byly učiněny a bez něj nebylo učiněno nic*. Ale jak skrze něj bylo vše stvořeno? Co bylo stvořeno, je životem v něm²⁵. Může se tedy takto říci: Co stvořeno bylo v něm (skrze něj), je život. Tedy vše je život, jestliže to takto řekneme. Neboť co nebylo stvořeno skrze něj? On sám je totiž Moudrost Boží, a v žalmu se říká: *Všechno jsi v Moudrosti učinil* (Žalm 104,24). Jestliže tedy Kristus je Boží moudrost – a žalm říká: *Všechno jsi v Moudrosti učinil* – všechno tedy bylo učiněno skrze něj, a tak vše bylo učiněno v něm. Jestliže tedy vše je v něm, bratří nejmilejší, a co bylo v něm učiněno, je život, tak i země je život, i dřevo je život. Říkáme sice, že dřevo je život, ale po úvaze (je lépe říci) dřevo kříže, odkud jsme přijali život.

Tedy i kámen je život. Je nečestné tak chápat, aby se k nám na druhé straně nevpízl ten velmi nečestný směr manichejců a aby neřekl, že kámen má život, a stěna má duši, a duši má šňůra, vlněné roucho i šaty. Mají totiž ve zvyku mluvit ztřeštěně, a když jsou zastaveni a odmítnuti, jakoby o Písmech uvádějí: Což nebylo řečeno, že co bylo v něm učiněno, je život? Jestliže tedy všechno je učiněno v něm, všechno je život.

Ať tě neodvádějí! Promluv takto: *Co bylo učiněno*. Zde udělej pauzu²⁶, a odtud prones: *V něm je život*. Co to znamená? Stvořena byla země, ale samotná země, která byla stvořena, není život – je však v té moudrosti duchovně určitý řád, ve kterém byla stvořena. A to je život.

17. Jak jen jsem schopný²⁷, vysvětlím to vaší zbožnosti²⁸. Řemeslník vyrábí skříňku. Nejprve má tu skříňku jen v plánu²⁹. Neboť jestliže by ji neměl v plánu, odkud by její výrobu realizoval? Skříňka existuje zatím v plánu, tedy nelze ji spatřit očima. V plánu existuje neviditelná, jako výrobek bude existovat viditelně.

Pak byla vyrobena jako výrobek. Copak přestala existovat v plánu? Byla učiněna jako výrobek, ale také zůstává v plánu – vždyť ta (vyrobená) skříňka může ztrouchnivět, a opět z té, která je v plánu, být vyrobena jiná.

²⁵Ve verších Jan 1,3-4 obvykle překládáme: *A bez něj nebylo učiněno nic, co bylo stvořeno; v něm život byl*. Augustin mluví o dělení slov v tomto smyslu: *A bez něj nebylo učiněno nic. Co bylo stvořeno, v tom život byl* (v něm, v tom ... varianty překladu řeckého zájmena *autó* jsou obě možné). Tedy jiné dělení souvětí společně s variantním překladem zájmena poněkud změní význam.

²⁶Čili Augustin se vrací k tradičnímu překladu, jak jej známe dnes – viz předchozí poznámka.

²⁷Josef Novák: Podle svých možností.

²⁸John Gibb, 1888, anglický překlad, který je mnohem přesnější než Josef Novák, navrhuje lepší překlad této fráze: *Caritas = dobrota, láska cit, ale také úcta*, tj. *Vysvětlím to vaší ctihodnosti = vysvětlím vám to, moji milí*. Napříště to už tak přeložím.

²⁹*En arte = v teorii?* Slovník Pražák, Novotný, Sedláček, 1955, uvádějí u *ars, artis*, f. kromě významů *řemeslo, umění: souhrn pravidel, soustava vědecká, theorie (proti praxi)*, ale lépe překládá John Gibb jako *design = návrh*. Možná bychom mohli přeložit: *Ve svém umu*. Josef Novák překládá: *v mysli*.

Věnujte nyní pozornost té skříňce plánované, i skříňce vyrobené. Skříňka vyrobená není život, skříňka plánovaná je život – protože žije mysl řemeslníka, kde jsou ty všechny věci, dříve než mohly být vyrobeny.

Tak tedy, bratři nejmilejší, protože Moudrost Boží, skrze niž jsou všechny věci stvořeny, obsahuje všechny věci dříve, než je všechny vytvoří, tak ty, které jsou stvořeny podle plánu, nejsou neustále životem, ale cokoli je stvořeno, je životem v něm.

Zemi vidíš – země je podle plánu. Nebe vidíš – je podle plánu. Slunce a měsíc vidíš – i ty jsou podle plánu. Venku jsou to fyzikální tělesa, v plánu jsou život. Přemýšlejte, jestliže jakkoli můžete, byla totiž řečena velká věc – a jestliže ani ne mnou velkým, ani ne skrze mne velkého, tak přesto jím velkým. Já maličký jsem ty věci neřekl – ale ten, ke kterému vzhlížím, abych mluvil, není maličký.

Ať každý chápe, jak může a jak mnoho může. A kdo není schopný, ať sytí své srdce, aby mohl. A čím ať je sytí? Mlékem ať je sytí, aby mohl přejít k hutnému pokrmu. Od Krista skrze tělo zrozeného ať neodchází, dokud nedospěje ke Kristu zrozenému jediným Otcem – ke Slovu, Bohu u Boha, skrze které je všechno stvořeno. Protože to je život, který je v něm světlem lidí.

1.8 Ten život je světlo

18. Následuje totiž: *A život byl světlo lidí* (Jan 1,4). A z toho života jsou lidé osvícováni. Dobytek není osvícován, protože dobytek nemá racionální mysl, která může přemýšlet o moudrosti. Člověk však byl stvořen k obrazu Boha a má racionální mysl, skrze kterou může chápat moudrost.

Tak tedy život, skrze který bylo vše stvořeno, ten život je světlo. Ne světlo nějakým zvířatům, ale světlo lidem. Proto o kousek dál říká: *Byl pravým světlem, které osvěcuje každého člověka přicházejícího na svět* (Jan 1,9). Tímto světlem byl osvícen i Jan Křtitel, a také Jan evangelista. Tímto světlem byl naplněný ten, kdo řekl: *Já nejsem Mesiáš, ale po mně přichází ten, jehož řemínek obuvi já nejsem hoden rozvázat* (Jan 1,20.27). Tímto světlem byl osvícen ten, kdo řekl: *Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha a Bůh byl to Slovo*. Ten život je tedy světlo lidí.

19. Pošetilá srdce dosud nemohou toto světlo přijmout, protože jsou zatěžována svými hříchy, aby je nemohla vidět. Proto ať si nemyslí, že snad světlo je nepřítomné, protože je nemohou vidět – jsou jen kvůli hříchům v temnotě. *A světlo svítí ve tmě, ale tma je neobsáhla* (Jan 1,5).

Tak tedy, bratři, jako když člověk vystavený slunci je slepý – slunce je mu přítomné, ale on je slunci nepřítomný – tak každý hlupák, každý nespravedlivý, každý bezbožník je slepý v srdci. Moudrost je přítomná, je přítomná u slepého, ale jeho očím je vzdálená – ne protože je sama vzdálená, ale protože on je od ní vzdálený.

Co má tedy dělat? Ať se očistí, aby mohl Bůh být viděn. Je to jako kdyby nemohl vidět, protože má oči špinavé a poraněné padající prachem, hlenem nebo kouřem

– lékař by mu řekl: Vyčisti ze svého oka, cokoli je (tam) špatného, abys mohl vidět světlo svých očí. Prach, hlen a kouř jsou hříchy a nespravedlnosti; odstraň je všechny a uvidíš moudrost, která je přítomná – protože Bůh je tou moudrostí. Bylo napsáno: *Blahoslavení jsou čistí v srdci, protože ti uvidí Boha* (Matouš 5,8).

2 Výklad 002: Jan 1,6-14

⁶fuit homo missus a Deo cui nomen erat Iohannes, ⁷hic venit in testimonium ut testimonium perhiberet de lumine ut omnes crederent per illum; ⁸non erat ille lux sed ut testimonium perhiberet de lumine. ⁹erat lux vera quae illuminat omnem hominem venientem in mundum; ¹⁰in mundo erat et mundus per ipsum factus est et mundus eum non cognovit; ¹¹in propria venit et sui eum non receperunt; ¹²quotquot autem receperunt eum dedit eis potestatem filios Dei fieri his qui credunt in nomine eius, ¹³qui non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis neque ex voluntate viri sed ex Deo nati sunt. ¹⁴et Verbum caro factum est et habitavit in nobis et vidimus gloriam eius gloriam quasi unigeniti a Patre plenum gratiae et veritatis.

⁶Byl člověk poslaný Bohem, jehož jméno bylo Jan, ⁷ten přišel na svědectví, aby svědectví vydával o světle, aby všichni věřili skrze něho. ⁸Nebyl to světlo, ale aby svědectví vydával o světle. ⁹Existovalo pravé světlo, které osvětluje každého člověka přicházejícího na svět³⁰; ¹⁰na světě byl a svět skrze něj byl stvořen, a svět ho nepoznal. ¹¹Do svého vlastního přišel, ale jeho (vlastní) jej nepřijali; ¹²kolikkoli jej přijalo, dal jim moc stát se Božími syny, těm, kteří věří v jeho jménu, ¹³kteří se narodili ne ze (dvou) krví³¹, ani ne z úmyslu těla, ani ne z úmyslu muže, ale z Boha. ¹⁴A slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi. A spatřili jsme jeho slávu, slávu jako jednorozeného od Otce, plnost milosti a pravdy (Jan 1,6-14).

Jestliže chcete zbožně a křesťansky žít, držte se Krista podle toho, čím se za nás stal, abyste ho dosáhli podle toho, čím je, a podle toho, čím byl.

1. Je dobré, bratři, abychom text svatých Písem, i nejsvětějšího Evangelia, žádné místo nevynechávájice, prozkoumali, jak můžeme, a podle své možnosti se sytili; a sloužili vám (tím), odkud i my se sytíme. Zmínili jsme, že první oddíl byl vyložen v předchozím Pánově dni³², tj: *Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha a Bůh byl to Slovo. To bylo na počátku u Boha. Všechny věci skrze Slovo byly učiněny a bez něj nebylo učiněno nic, co bylo učiněno. V něm byl život a život byl světlo lidí a světlo svítí ve tmě, ale tma je neobsáhla* (Jan 1,1-5). Až sem, věřím, bylo vyloženo: vzpomínáte si všichni, kteří jste byli přítomni; a kteří jste nebyli přítomni, věřte nám a těm, kteří se rozhodli být přítomni.

Nyní tedy, protože nemohu vždy vše opakovat kvůli těm, kteří zde chtějí poslouchat, co následuje, a je jim břemenem, jestliže jsou opakovány předchozí věci, s ošizením těch následujících. Ať pokládají za slušné i ti, kdo nebyli přítomni, že nebudou vyžadovat minulé věci, ale s těmi, kdo byli přítomni, také nyní poslouchat věci přítomné.

³⁰Obvyklejší varianta překladu: Bylo přicházející, tj. důraz je na přicházející světlo: Světlo, které osvětluje každého člověka, přicházelo na svět. Latina tuto důležitou možnost řeckého překladu nepostihuje.

³¹Krev v množném čísle, tj. označení dvou lidských rodičů dítěte – moment, o kterém bude Augustin mluvit.

³²Tedy: minulou neděli.

2.1 Dřevo, kterým bychom překonávali moře

2. Následuje: *Byl člověk poslaný Bohem, jehož jméno bylo Jan* (Jan 1,6). Ty věci, které byly řečeny dříve, bratří nejmilejší, o nevyslovitelném božství Krista byly řečeny, téměř nevyslovitelně. Neboť kdo pochopí *Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha?* A kéž ti nezevšední jméno Slova skrze všednost každodenních slov: *a Bůh byl to Slovo*. Toto Slovo je to TOTÉŽ – o tom jsme mluvili včera³³ dne hodně promluvili: a dal Pán, abychom snad takovým mluvením něco do vašich srdcí přinesli.

Na počátku bylo Slovo. Právě ono je tím, čím je; tak jaké je, vždy je takové, (TOTÉŽ); nemůže se změnit: takové je JE. To, které řeklo své jméno svému služebníku Mojžíšovi: *Já jsem, který jsem*. A: *poslal mne ten, který je* (Exodus 3,14).

Kdo to tedy pochopí, když³⁴ vidíte všechny pozemské věci jako proměnlivé – když vidíte, že nejen těla³⁵ se proměňují ve vlastnostech, zrozením, růstem, ubýváním, smrtí, ale také myslí ve stavu naplňování a přerušování rozmanitých přání – když vidíte, že lidé i mohou pochopit moudrost, jestliže se jejímu světlu a teplu přiblíží, i mohou pozbyť moudrost, jestliže odtud ve špatném rozpoložení³⁶ odejdou? Když tedy vidíte, že všechny tyto věci jsou proměnlivé, co je to, co je, než to, co přesahuje všechny věci, které jsou natolik, že (vlastně) nejsou?

Kdo tomu má rozumět³⁷? Nebo kdo, ať jakýmkoli způsobem napne sílu své myslí, aby se dotýkal, jak může, toho, co je, by mohl dosáhnout³⁸ k tomu, čeho se už nějak v myslí dotkl? Je to jako když někdo myslí na dalekou vlast, ale mezi (ním a vlastí) by leželo v cestě moře. Ví, kam má jít, ale nemá, jak by šel. Tak chceme dospět k naší stabilitě, tam, kde je to, co je, protože to jediné vždy je takové, jaké je; stojí v cestě moře tohoto věku, kudy jdeme, i když už víme, kam jdeme. Ale mnozí neví, kam mají jít.

Aby tedy bylo, kudy bychom šli, přišel ten, ke komu od té doby jsme chtěli jít. A co učinil? Postavil dřevo, po kterém bychom překonávali moře. Neboť nikdo není schopný překonat moře tohoto věku, leč nesený křížem Krista. Tento kříž někdy obsáhne i slabý zrakem: a kdo nevidí daleko, kam by šel, ať od něj neodchází, a on ho povede.

3. A tak, bratři moji, to bych sdělil vašim srdcím: jestliže chcete zbožně a křesťansky žít, držte se Krista podle toho, čím se za nás stal, abyste ho dosáhli podle toho, čím je, a podle toho, čím byl. Přišel, aby za nás tím byl, protože se za nás stal tím, kde jsou nesení slabí, moře věku překonávají a dostávají se do vlasti, kde už loď nemá práci, protože žádné moře už nebude třeba překonat.

³³Viz Rettig 1988, str. 62: Augustin se odkazuje na výklad Žalmu 121, který skutečně měl o den dříve než svůj výklad Janova evangelia, a mluvil tam o tom, že Bůh je TENTÝŽ – věčný a nezměnitelný.

³⁴Cum adverbativum? Zatímco sledujete vše proměnlivé, kdo pochopí, že Bůh je neproměnný?

³⁵Těla i tělesa.

³⁶Nebo: hnutí myslí.

³⁷Konjunktiv rozvažovací: Quis ergo hoc capiat?

³⁸Konjunktiv možnostní: Quis ... possit pervenire?

Lepší je tedy nevidět myslí to, co je³⁹, a přesto od Kristova kříže neodcházet, než vidět to myslí a Kristův kříž zlehčovat. Dobré je nadto a nejlepší, jestliže může (tak) být, aby ten, kdo jde, jak viděl, kam se má jít, tak se držel toho, čím je nesen. To byly schopny velké mysli hor, jež byly nazvány horami, které nejvíce osvětluje světlo spravedlnosti: byli schopni a viděli to, co je. Neboť vida, Jan říkal: *Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha a Bůh byl to Slovo*. Viděli to, a aby dosáhli toho, co viděli z dálky, od kříže Kristova neodešli a pokoru Krista nezlehčili. Opravdu maličci, kteří to nemohou pochopit, neodcházejí od kříže a utrpení a vzkříšení Krista, jsou v té lodi převáženi k tomu, co nevidí, a v té lodi se přeplavují i ti, kteří vidí.

2.2 Ó pyšná moudrosti!

4. Na druhé straně ovšem se objevili někteří filosofové tohoto světa a vypátrali Stvořitele skrze stvoření: že může být nalezen skrze stvoření, zřejmě protože apoštol říká: *Vždyť jeho neviditelné (vlastnosti) od stvoření světa, skrze něž tyto věci byly učiněny, rozumem pochopeny jsou spatřovány; také jeho věčná síla a božství, aby byli bez výmluvy*. A následuje: *Protože když poznali Boha – neříká „protože neznali“, ale – protože když poznali Boha, ne jako Boha jej oslavili nebo vzdali díky; ale zkazili se ve svých úvahách a bylo zatemněno jejich nerozumné srdce*. Odkud bylo zatemněno? Pokračuje a říká otevřeněji: *Třebaže říkali, že jsou moudří, stali se hlupáky* (Římanům 1,20-22). Spatřili, kam je třeba, aby přišli – ale nevděční tomu, kdo jim představil, co viděli, rozhodli se přičítat sami sobě, co viděli; stali se povýšenými a vzdali se toho, co viděli. Obrátili se odtud k modlám a obrazům a k uctívání démonů, obdivování stvoření a zlehčování Stvořitele.

Ale už sami porušení, udělali tyto věci: aby byli porušení (ještě více⁴⁰), zpychli. Přestože se povyšovali, prohlásili, že jsou moudří. Tedy ti, o nichž řekl „kteří když poznali Boha“, spatřili to, co řekl Jan – že skrze Slovo Boží všechny věci byly učiněny. Neboť jsou nacházeny i tyto věci v knihách filosofů – i že jednorozeného Syna má Bůh, skrze něž existuje všechno. Byli schopni vidět to, co je, ale spatřili (to) z daleka – nechtěli si udržet poníženost Krista, se kterou by dospěli (jako) v bezpečné lodi k tomu, co z daleka mohli vidět; a kříž Kristův jim připadl bezcenný.

Moře je potřeba překonat, a dřevem pohrdáš? Ó pyšná moudrosti! Posmíváš se Kristu ukřižovanému; on je ten, koho jsi zdaleka zahlédl: *Na počátku bylo Slovo, a Slovo bylo u Boha*. Ale proč byl ukřižován? Protože dřevo jeho ponížení ti bylo potřeba. Neboť pýchou ses nadmul, a daleko od vlasti jsi byl odvržen; a vlnami tohoto věku byla stržena cesta, a není, čím bychom se přepravili do vlasti, pokud bys nebyl nesen dřevem. Nevděčníku! Posmíváš se tomu, který k tobě přišel, aby ses vrátil. On se stal cestou, a to přes moře: Proto šel po moři (Matouš 14,25), aby ukazoval, že přes moře existuje cesta. Ale ty, který nijak po moři chodit neumíš, buď nesen lodí, buď nesen dřevem: věř v ukřižovaného, a budeš moci přejít.

³⁹Tedy Boha, který je TENTÝŽ.

⁴⁰Nebo: Aby zůstali porušení, zpychli. Tj.: Zpychli a zůstali porušení.

Kvůli tobě byl ukřižován, aby učil poníženosti. Protože kdyby přišel jako Bůh, nebyl by poznán. Kdyby totiž přišel jako Bůh, nepřišel by k těm, kteří Boha vidět nebyli schopni. Neboť ne jako to, čím Bůh je, buď přichází, nebo odchází – protože on je všudypřítomný, ale není na žádném místě obsažen. Tak v jaké formě přišel? Ukázal se jako člověk.

5. Protože tedy byl natolik člověkem, aby se v něm skrýval Bůh, byl před ním poslán velký člověk, skrze jehož svědectví by se objevil někdo větší než člověk. A kdo je to? *Byl člověk* (Jan 1,6). A jak by mohl tento pravdivě o Bohu mluvit? *Poslaný Bohem*. Jak se jmenoval? *Jeho jméno bylo Jan*. Proč přišel? *ten přišel na svědectví, aby svědectví vydával o světle, aby všichni věřili skrze něho* (Jan 1,7).

Jaký byl ten, který vydával svědectví o světle? Něčím velkým (byl) tento Jan, něčím nesmírným se narodil, z velké milosti, z velké vysokosti! Div se, rozhodně se div; vždyť (on je) takovou horou. Hora je ovšem ve tmě, jestliže by nebyla oděna světlem. Natolik se tedy div Janovi, abys slyšel, co následuje: *Nebyl to světlo* (Jan 1,8). Když se domníváš, že hora je světlem, neztroskotej u hory – nenacházela bys útěchu. Čemu se tedy máš obdivovat? Hora jako hora. Pozvedni se k tomu, kdo horu osvětluje – ta byla vztyčena k tomu, aby nejprve paprsky přijímala, a pak je ohlašovala tvým očím. Tedy on *nebyl to světlo*.

2.3 Člověk osvětlený

6. Proč tedy přišel? *Aby svědectví vydával o světle*. A proč to? *Aby všichni věřili skrze něho*. A o jakém světle vydával svědectví? *Existovalo pravé světlo*. Proč zde bylo dodáno slovo „pravé“? Protože i o osvětleném člověku se mluví jako o světle; ale pravé je to světlo, které osvětluje. Vždyť i naše oči se nazývají světla; a přece jestliže není přes noc zapálena lampa, nebo přes den nevyjde slunce, tato světla jsou otevřena bez důvodu. Tak tedy i Jan byl světlo, ale ne pravé světlo; protože kdyby nebyl osvětlen, byl by tmou, ale osvětlením se stal světlem. Kdyby nebyl osvětlen, byl tmou, jako všichni bezbožní, kterým už věřícím řekl Apoštol: *Kdysi jste byli tmou*. Nyní pak, protože uvěřili, (jsou) čím? *Nyní jste světlem v Pánu*, praví (Efezským 5,8).

Kdyby nedodal *v Pánu*, nechápali bychom. *Světlem*, praví, *v Pánu* – jako tma jste nebyli v Pánu. *Neboť byli jste kdysi tmou* – zde nedodal „v Pánu“. Tedy tma (byla) ve vás, světlo v Pánu. Tak také (Jan) *nebyl světlem, ale přišel, aby svědectví vydával o světle* (Jan 1,8).

7. Kde je to světlo? *Existovalo pravé světlo, které osvětluje každého člověka přicházejícího na svět* (Jan 1,9). Jestliže každého přicházejícího člověka, tak i Jana. On sám osvětloval toho, kým chtěl být uváděn. Chápejte tedy, vážení⁴¹: přišel k myslím slabým, ke zraněným srdcím, ke zraku bolavého ducha. Přišel sem. A odkud by mohla mysl vidět to, co je dokonalé? Jak tomu zpravidla bývá, tak, že na

⁴¹Intellegat Caritas vestra: Ať chápe vaše Ctihodnost ... uctivé oslovení: Chápejte tedy, moji drazí, apod.

nějakém ozářeném tělese se pozná, že vyšlo slunce, které nemůžeme vidět očima. Protože i ti, kteří mají bolavé oči, jsou schopní vidět zeď osvětlenou a ozářenou sluncem, nebo horu nebo strom, či něco toho druhu mohou vidět. A na něčem jiném ozářeném se jim prokazuje, že přišel ten, pro jehož spatření dosud vedou méně dostatečný boj.

Tak tedy všichni ti, ke kterým Kristus přišel, byli méně schopní jej vidět. Ozářil Jana; a skrze něho vyznávajícího, že byl osvětlen a ozářen, ale není tím, kdo září a svítí, byl poznán ten, kdo osvětluje, byl poznán ten, kdo ozařuje, byl poznán ten, kdo naplňuje. A kdo to je? *Ten, který osvětluje každého člověka přicházejícího na svět*. Neboť kdyby odtud (= od onoho světla) (člověk) neodešel, nebylo by třeba jej osvětlovat – ale nyní je třeba jej osvětlit, protože odešel odtud, kde člověk vždy mohl být osvětlen.

2.4 Se svítlnou hledáme den

8. Co tedy? Jestliže sem přišel, kde byl? *Byl na světě*. On existoval a přišel sem: existoval skrze božství, přišel sem skrze tělo: protože když existoval skrze božství, hloupými, slepými a nespravedlivými nemohl být viděn. Ti nespravedliví jsou tmou, o které bylo napsáno: *Světlo svítí ve tmě, ale tma ho neobsáhla*. Hle, on existuje i právě teď, on existoval, a existuje stále; nikdy neodchází, nikam neodchází. Je třeba, abys měl, odkud bys viděl to, co ti nikdy neodchází; je třeba, abys ty neodcházel od toho, kdo nikam neodchází; je třeba, abys ty nezrazoval a nebudeš zrazován. Neupadej, a nezapadne⁴² ti. Jestliže ty upadneš, on ti zapadne – jestliže ty stojíš, on je osobně při tobě.

Ale neobstál jsi: Pamatuj, odkud jsi spadl, odkud tě shodil ten, který padl dříve než ty. Shodil tě totiž, ne silou, ne sražením, ale na tvé přání. Kdybys totiž nesouhlasil se zlem, stál bys a zůstal bys osvětlený. Nyní tedy, protože jsi už padl, a stal ses raněným v srdci, odkud už může být viděno světlo – přichází k tobě natolik, nakolik můžeš vidět; a natolik se projevil jako člověk, aby od člověka hledal svědectví.

Bůh hledá svědectví od člověka, a Bůh má člověka jako svědka, (je) tak blízko člověka: natolik jsme slabí! Se svítlnou hledáme den: protože sám Jan byl nazván tou svítlnou, když Pán řekl: *On (Jan) byl lampou hořící a svítící, a vy jste zatoužili se na čas radovat v jeho světle – já pak mám svědectví větší než Jan* (Jan 5,35-36).

9. Tedy prozrazuje, že kvůli lidem chtěl skrze svítlnu být ukázán k víře věřícím, aby skrze tuto svítlnu jeho nepřátelé byli vyvedeni z rovnováhy. Ti nepřátelé, kteří ho pokoušeli a říkali: *Řekni, nám, jakou mocí tyto věci děláš? Položím vám jednu otázku i já, říká: Řekněte mi, Janův křest odkud je? Z nebe, nebo od lidí? Byli zmateni a řekli si mezi sebou: Jestliže řekneme, že z nebe, řekne nám: Proč jste mu neuvěřili? (protože on vydal svědectví Kristu: Já nejsem Mesiáš, ale on je (Jan 1,20)). Jestliže řekneme, že z lidí, bojíme se, aby nás lid nekamenoval; protože za takového proroka měli Jana* (Mt 21,23-27). Báli se kamenování, ale ještě více se báli vyznání pravdy

⁴²John Gibb, newadvent.org/fathers/1701002.htm, vkládá: (jeho slunce) ti nezapadne.

– odpověděli lež pravdě; *nepravost zalhala sama sobě*⁴³. Řekli totiž: *Nevíme*. A Pán – protože oni uzavřeli ve svůj neprospěch popíráním, že vědí to, co poznali – jim neotevřel, protože nezaklepali. Bylo totiž řečeno: *Klepejte, a bude vám otevřeno* (Matouš 7,7). Nejen že nezaklepali, aby bylo otevřeno, ale zapíráním zatarasili pro sebe vchod.

A Pán jim praví: *Ani já vám neřeknu, jakou mocí tyto věci činím*. A byli zmateni skrze Jana; bylo na nich naplněno: *Připravil jsem světlo svému Pomazanému; nepřátele jeho oděju zmatkem* (Žalm 132,17-18).

2.5 Bůh ve světě obsažený tvoří

10. *Na světě byl*⁴⁴ *a svět skrze něj byl stvořen*. Nemysli si, že tak byl na světě, jako je na světě země, jako je na světě nebe, jako je na světě slunce, měsíc a hvězdy, stromy, ovce, kozy, dobytek, lidé. On tak na světě nebyl. Jak tedy byl? Jako umělec, vládnoucí tomu, co učinil. Neboť ne tak učinil, jako činí řemeslník. Venku je skříňka, kterou dělá, a ta byla umístěna na jiné místo, když je vyráběna. A ačkoli je blízko, ten, kdo vyrábí, sedí sám na jiném místě, a je zvnějšku toho, co vyrábí: Bůh však vyrábí ve světě obsažený, kdekoli se nachází, tvoří, a neodchází jinam, není zvnějšku, jako by obracel hmotu, kterou vyrábí. Vznesená přítomnost činí to, co činí; přítomnost vládne tomu, co učinila. Tak tedy byl na světě, jak skrze něj svět byl stvořen. *Skrze něj totiž byl svět stvořen, ale svět ho nepoznal*.
11. Co to znamená, že *svět byl stvořen skrze něj*? Nebe, země, moře a všechny věci které jsou v nich, se nazývají světem. (Ale) ještě v jiném významu jsou nazvaní světem ti, kdo milují svět. *Svět byl učiněn skrze něj, ale svět ho nepoznal*. Což nebesa nepoznala svého Stvořitele, nebo Andělé nepoznali svého Stvořitele, nebo nepoznala svého Stvořitele souhvězdí, když ho vyznávají i démoni? Všechny (věci) na všech stranách vydaly svědectví. Ale kteří nepoznali? Ti, kteří milováním světa jsou nazvaní světem. Vždyť milováním přebýváme v srdci: milováním si ovšem zasloužili být nazýváni jako ten (svět), ve kterém přebývali. Jak říkáme: Tento dům je špatný; nebo: Tento dům je dobrý. V tom domě, který nazýváme špatným, neobviňujeme stěny; nebo v tom, který nazýváme dobrým, nechválíme stěny: ale špatný dům znamená špatné obyvatele; a dobrý dům znamená dobré obyvatele. Tak i svět (nazýváme) ty, kdo obývají svět milováním. Kteří to jsou? Ti, kteří milují svět: ti totiž srdcem přebývají ve světě. Neboť ti, kteří nemilují svět, tělem jsou obráceni ke světu, ale v srdci obývají nebe, tak jako říká Apoštol: *My však se zdržujeme v nebesích* (Filipským 3,20). Tedy *Svět byl učiněn skrze něj, ale svět ho nepoznal*.

⁴³John Gibb zde uvádí odkaz do Žalmu 27,12: Zvedli se proti mně křiví svědkové. Kurzíva je vzata ze stránky newadvent.org/fathers/1701002.htm a až dosud znamenala, že Augustin přímo cituje biblický text. Toto je první případ, kdy se nejedná o citaci – je vidět, že Augustin se na daný biblický verš ze žalmu odkazuje, jasně naň naráží, ale přidává i svou myšlenku, že křivým svědectvím člověk lže i sám sobě.

⁴⁴V nadpisku je zde slovní hříčka v návaznosti na předchozí: Ježíšovi nepřátelé byli confúsi = zmateni, on je nyní do světa infúsus = vylitý, rozlitý, jako rozlité světlo po místnosti.

12. *Do svého vlastního přišel*, protože všechny věci skrze něj byly stvořeny, *ale jeho (vlastní) jej nepřijali* (Jan 1,11). Kterí jeho? Lidi, které stvořil. Židé, které nejprve učinil, aby byli nade všechny národy. Protože jiné národy uctívaly modly a sloužily démonům; toto však byl národ zrozený z pokolení Abrahamova: oni (byli) obzvláště jeho; protože i skrze tělo, které uznal za vhodné vzít na sebe, příbuzní. *Do svého vlastního přišel, ale jeho (vlastní) jej nepřijali*.

Nepřijali jej vůbec, žádný jej nepřijal? Žádný tedy nebyl zachráněn? Nikdo tedy nebude zachráněn, než ten, kdo přicházejícího Krista přijal.

2.6 Jedinečný nechtěl zůstat jeden

13. Dodává ovšem: *Kolikkoli jej přijalo, ...* Co jim prokázal? Velkou laskavost! Velké milosrdenství. Jedinečný se narodil a nechtěl zůstat jeden. Mnozí lidé, třebaže děti neměli, na sklonku života si adoptují (syna); a volbou vykonají, co přirozeností nemohli: to dělají lidé. Jestliže by někdo měl jediného syna, raduje se z toho více, protože (on) bude vlastnit jediný všechny věci, a nebude nikdo, kdo by se s ním dělil o dědictví, aby (on) byl chudší.

Ne tak Bůh: jednoho a téhož, kterého zplodil, a skrze kterého všechno stvořil, poslal na svět, aby nebyl sám, ale bratry měl adoptované. My jsme se nenarodili z Boha, jako on Jednorozený, ale byli jsme přijati⁴⁵ skrze jeho milost. Neboť on Jednorozený přišel zaplatit hříchy, do kterých jsme se zapléтали, a nemohl by nás přijmout kvůli této překážce: kteréžto sobě bratry chtěl učinit, sám zaplatil, a učinil spoludědice. Tak totiž řekl Apoštol: *Jestliže syn, tak i dědic skrze Boha* (Galatským 4,7). A ještě: *Tedy dědicové Boha, spoludědicové Krista* (Římanům 8,17). Nedostal strach mít spoludědice; protože jeho dědictví se nestává malým, jestliže jej zdědí mnozí. Právě oni samotní, jestliže on (je) vlastní, se stávají jeho dědictvím, a on zase se stává jejich dědictvím. Slyš, jak se stávají jeho dědictvím: *Pán řekl ke mně: Syn můj jsi ty, já jsem tě dnes zplodil. Požádej ode mne, a dám ti národy jako tvé dědictví* (Žalm 2,7-8).

A jak se on stává jejich dědictvím? Říká se v žalmu: *Pán je část dědictví mého a kalicha mého* (Žalm 16,5). Vlastněme jej, a on ať vlastní nás. On ať nás vlastní jako Pán; my jej vlastněme jako záchranu, my jej vlastněme jako světlo. Co tedy dal těm, kteří jej přijali? *Dal jim moc syny Božími se stát, těm, kteří věří v jeho jméno* (Jan 1,12): aby se drželi dřeva a překonávali moře.

14. A jak se tito rodí? Tito, protože se stávají syny Božími a bratry Krista, se určitě rodí. Neboť jestliže se nerodí, jak mohou být synové? Ale lidští synové se rodí z těla a krve, a z úmyslu muže, a z objetí manželského. Tito pak jak se mu rodí? *Ti (se nerodí) ze (dvou) krví*, tedy z muže a ženy. „Ze (dvou) krví“ není latinsky, ale protože v řečtině se toto nachází v plurálu, dal přednost ten, který překládal, tak ponechat, a jaksi hůře latinsky říci podle gramatiků, a přesto vysvětlit pravdu pro sluch slabých.

⁴⁵Doslova: Adoptováni.

Neboť kdyby řekl „z krve“, nevysvětlil by, co chtěl: ze (dvou) krví muže a ženy se totiž rodí lidé. Mluvme tedy a nebojme se holí gramatiků, pokud přesto k pravdě pevné a jistější dospějeme. Kárá ten, který rozumí, nevděčný, že porozuměl. *Ne ze (dvou) krví, ani ne z úmyslu těla, ani ne z úmyslu muže* (Jan 1,13).

Ženu za tělo označil: Protože z žebra když byla stvořena, Adam řekl: *To je kost z mých kostí a tělo z mého těla* (Genesis 2,23). A Apoštol praví: *Kdo miluje svou manželku, miluje sám sebe; nikdo totiž nikdy své tělo nemá v nenávisti* (Efezským 5,28-29). Je tedy označeno tělo za manželku, jako jindy duch za manžela. Proč? Protože on vládne, jí je vládnuto. On má panovat, ona sloužit. Neboť kde tělo vládne a duch slouží, (tam) je podvrácená domácnost.

Co je horší v domácnosti, kde žena má moc nad mužem? Řízena je domácnost, kde muž vládne, žena je poslušná. Vedený je tedy člověk, kde vládne duch a tělo slouží.

15. Ti tedy *ne z úmyslu těla, ani z úmyslu muže, ale narodili se z Boha*. Aby tedy lidé se zrodili z Boha, nejprve Bůh se narodil z lidí. Neboť Kristus je Bůh, a Kristus se narodil z lidí. Nevyhledal ovšem nic než matku na zemi, protože už měl otce v nebi: narozený z Boha⁴⁶, skrze kterého bychom byli stvořeni; a narozený z ženy, skrze kterou bychom byli znovustvořeni⁴⁷.

Nediv se tedy, člověče, že jsi syn tvořený milostí, že se rodíš z Boha podle jeho Slova. Nejdříve Slovo chtělo být zrozeno z člověka, abys ty se jistě zrodil z Boha a říkal si: Ne bez důvodu chtěl Bůh být zrozen z člověka – nýbrž jen proto, že v určité chvíli mne ocenil, že mne učiní nesmrtelným a kvůli mně se zrodí jako smrtelník.

Proto když promluvil, *narodili se z Boha*; asi ne, abychom se divili a zděsili takové milosti, aby se nám zdálo neuvěřitelné, že se lidé narodili z Boha – spíše jako by řekl, ujišťující tě: *Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi* (Jan 1,14). Proč se tedy divíš, že lidé se rodí z Boha? Věnuj pozornost Bohu zrozenému z lidí: *A Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi*.

2.7 Tělo tě zaslepilo, tělo tě uzdravuje

16. Protože tedy *Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi*, toto narození vytvořilo oční mast, odkud jsou čištěny oči našeho srdce, a jsme schopni vidět jeho velikost skrze jeho pokoru. Proto *se Slovo stalo tělem a přebývalo mezi námi*. Uzdravilo naše oči. A co následuje? *Spatřili jsme jeho slávu*. Slávu jeho nemohl nikdo vidět, kdyby nebyl uzdraven pokorou (Jeho) těla.

Proč jsme nemohli vidět? Zvyšte nyní pozornost, moji milí⁴⁸, a hleďte, co řeknu: Napadal člověku jakoby písek do oka, napadala hlína, poranila oko, nemohl vidět světlo: to poraněné oko je namazáno; bylo poraněné hlínou, a hlína⁴⁹ je poslána, aby

⁴⁶Před všemi věky, stvořil vše i nás poprvé.

⁴⁷Při svém vtělení Ježíš Kristus přišel, aby lidé byli narozeni znovu.

⁴⁸Caritas vestra: Lásky vaše, ctihodnost vaše, zbožnost vaše.

⁴⁹Tedy: mazivo, mast, oční mazivý prášek.

se vyléčilo. Všechny masti a léky nejsou nic jiného než hlína. Z prachu jsi oslepl, z prachu jsi uzdraven – tělo tě zaslepilo, tělo tě uzdravuje. Tělesná mysl totiž byla vytvořena (naším) souhlasem s tělesnými náklonnostmi. Odtud osleply oči srdce.

Slovo se stalo tělem: Lékař ti vyrobil oční mast. A protože tak přišel, aby skrze tělo byla vyhlazena neřest těla, aby skrze smrt zabil smrt; proto se toto odehrálo v tobě, aby protože *Slovo se stalo tělem*, jsi mohl říci: *A spatřili jsme jeho slávu*. Jakou slávu? Tu, že se stal synem člověka? To je jeho pokora, ne jeho sláva. Ale kam je přiveden lidský zrak, uzdravený skrze tělo? (Jan) pravil: *Spatřili jsme jeho slávu, slávu jakoby Jednorozeného od Otce, plnost milosti a pravdy*.

O milosti a pravdě na jiném místě plněji v evangeliu, jestliže důstojný Pán uzná za hodné dát, vyložíme. Tyto věci kéž nyní postačí. Budujte se v Kristu a posilujte se ve víře, a bděte v dobrých skutcích; a od dřeva, skrze které můžete překonávat moře, neodcházejte.

3 Výklad 003: Jan 1,15-18

¹⁵*Iohannes testimonium perhibet de ipso et clamat dicens hic erat quem dixi vobis qui post me venturus est ante me factus est quia prior me erat* ¹⁶*et de plenitudine eius nos omnes accepimus et gratiam pro gratia* ¹⁷*quia lex per Mosen data est gratia et veritas per Iesum Christum facta est* ¹⁸*Deum nemo vidit umquam unigenitus Filius qui est in sinu Patris ipse enarravit.*

¹⁵Jan o něm vydává svědectví a volá: to byl ten, o němž jsem vám řekl, že po mně má přijít – povstal přede mnou, protože byl dříve než já, ¹⁶a z jeho plnosti jsme my všichni přijali i milost vedle⁵⁰ milosti. ¹⁷Zákon byl dán skrze Mojžíše, milost a pravda nastala⁵¹ skrze Ježíše Krista. ¹⁸Boha nikdo nikdy nespatriil – jednorozený Syn, který je na hrudi Otce, (o něm) sám vypověděl (Jan 1,15-18).

Z jeho plnosti jsme přijali milost vedle milosti. Jakou milost přijímáme nejprve? Víru. Došel jsi milosti ve víře, budeš spravedlivý z víry; a získáš přízeň Boha životem z víry. Když získáš přízeň u Boha životem z víry, obdržíš jako čestný dar nesmrtelnost a věčný život. A to je milost.

1. Milosti a moudrosti Boží, kteréžto plný se svatým ukázal jednorozený Syn, Pán a Spasitel náš Ježíš Kristus, odlišné od Starého Zákona, protože je záležitostí Nového Zákona, jsme se ujali a slíbili vám (vyložit), moji drazí. Buďte tedy pozorní, abyste, nakolik stačím, kéž by dal Bůh, slyšeli, nakolik stačíte. Nezbude, než aby zrno, které je zaséváno do vašich srdcí, neodnesli ptáci, a trní (ho) neudusilo, a žár nespálil, protože péčí každodenních napomenutí a vašich dobrých myšlenek se v srdci děje to, co se děje na poli motykami, aby hrouda byla rozdrčena a zrno bylo přikryto a mohlo vypučet: abyste nesli ovoce, ze kterého se raduje a veselí rolník (Matouš 13,3-23).

Jestliže tedy po dobrém zrně a dobrém dešti nepřineseme ovoce, ale trní, na vině nebude zrno ani déšť, ale trnům je připravován náležitý oheň.

3.1 V čem pokořený, v tom oslavený

2. Jsme křesťané, což myslím, že není třeba vás dnes přesvědčovat, moji drazí. A jestliže jsme křesťané, tak tímto jménem náležející ke Kristu. Jeho znamení nosíme na čele: Za což se nestydíme, jestliže (ho) nosíme i v srdci. Jeho znamením je jeho poníženost.

Podle hvězdy jej mágové poznali (Matouš 2,2); a bylo dáno toto znamení o Pánu, nebeské a velmi jasné: nechtěl, aby jeho znamením byla hvězda na čele věrných, ale jeho kříž. Čím pokořený, tím i oslavený (křížem): odtud vyvýšil pokorné, kam

⁵⁰Nebo: milost dle milosti = milost za milost.

⁵¹Varianta překladu: Byla učiněna.

pokořený sám sestoupil (na kříž). Náležíme tedy k Evangelium, náležíme k Novému Zákonu. *zákon byl dán skrze Mojžíše, milost a pravda nastala skrze Ježíše Krista* (Jan 1,17).

Ptáme se apoštola a říká nám, že nejsme pod zákonem, ale pod milostí. Neboť *poslal svého Syna, učiněného z ženy, učiněného pod zákonem, aby ty, kteří byli pod zákonem, vykoupil, abychom byli přijati za syny* (Galatským 4,4-5). Hle, proto přišel Kristus, aby ty, kteří byli pod zákonem, vykoupil. Abychom už nebyli pod zákonem, ale pod milostí.

Kdo ovšem vydal zákon? Ten vydal zákon, kdo dal i milost: ale zákon poslal skrze služebníka, kdežto milost sama sestoupila.

A odkud byli lidé podrobeni pod zákon? Tím, že zákon nenaplnili. Ten, kdo zákon naplňuje, není pod zákonem, ale se zákonem: ten, kdo je pod zákonem, ovšem zákonem není pozvedán, ale svírán. A tak všechny lidi postavené pod zákon (tento) zákon označuje za viníky; a proto jim je nad hlavou, aby činil hříchy zjevnými, nikoli je odnímal.

Zákon tedy přikazuje, kdežto dárce zákona se smilovává v tom, co zákon přikazuje. Lidé, kteří usilují svými silami splnit, co bylo zákonem nařízeno, upadli svými nerozvážnými a ukvapenými myšlenkami; nejsou tedy se zákonem, ale pod zákonem byli označeni za viníky: a protože svými silami nemohli naplnit zákon, stali se viníky pod zákonem, prosili o pomoc osvoboditele; a vina zákona učinila chorobu pyšných. Choroba pyšných se stala vyznáním pokorných: churaví vyznávají, že churavější; kéž přijde doktor a uzdraví nemocné.

3. Jaký doktor? Náš Pán Ježíš Kristus. Jaký náš Pán Ježíš Kristus? Ten, který byl spatřen i těmi, jimiž byl přibit na kříž. Ten chycený, spoutaný, zbičovaný, posetý slinami, ozdobený trny, pověšený na kříži, zemřelý, probodený kopím, uložený do hrobu.

Ten sám náš Pán Ježíš Kristus; právě on sám, a on zcela je lékařem našich ran. Byl ukřižován ten, komu bylo spíláno, a když visel (na kříži), jeho pronásledovatelé pokyvovali hlavou a říkali: *Jestliže je syn Boží, ať sestoupí z kříže* (Matouš 27,40). On je naším lékařem zcela, právě on.

Proč tedy neukázal těm, kteří (jej) napadali, že je Syn Boží? Jestliže dovolil, že jej vyvěsili na kříž, když mu říkali „*jestliže je syn Boží, ať sestoupí z kříže*“, aby aspoň sestoupil a ukázal jim, že je pravý Boží Syn, kterému se oni odvážili vysmívat?

Nechtěl. Nechtěl. Proč nechtěl? Což nemohl? Jistě mohl. Neboť co je větší: sestoupit z kříže, nebo vstát z hrobu?

A tak vytrpěl ty, co (jej) napadali: neboť kříž nebyl podstoupen jako doklad moci, ale jako příklad trpělivosti. Tam vyléčil tvoje rány, kde ty své dlouho snášel: tam tě od smrti trvalé uzdravil, kde uznal za hodné dočasně zemřít. A zemřel – což s ním nezemřela i smrt? Jaká to smrt, která zabila smrt⁵²!

⁵²John Gibb zde uvádí odkaz jako narážku na verš – Ozeáš 13,14. Vhodnější by možná byl odkaz do Nového zákona: 1. list Korintským 15,54-55.

3.2 Kde je obraz Boha?

4. Je to ovšem celý náš Pán Ježíš Kristus, který byl viděn, poután, křižován? Což to není on celý? On to sice je, ale ne zcela to, co spatřili Židé – to není celý Kristus. A čím (tedy) je?

Na počátku bylo Slovo. Na kterém počátku? *A Slovo bylo u Boha.* A které slovo? *A Slovo bylo Bůh.* Což snad bylo toto slovo stvořeno Bohem? Ne, vždyť *to Slovo bylo na počátku u Boha.* Co tedy? Jiné (věci), které učinil Bůh, nejsou podobné Slovu? Ne: protože *všechny věci skrze Slovo byly učiněny a bez něho nebylo nic učiněno.* Jak skrze něj byly učiněny všechny věci? Tak, že *co bylo stvořeno, bylo životem v něm.* A dříve než (to) bylo stvořeno, život už byl. Co bylo stvořeno, není život – ve tvořivém umu, tedy v Moudrosti Boží, dříve než (to) bylo stvořeno, život (už) byl.

Co bylo stvořeno, pomíjí – co však existuje v Moudrosti (Boží), nemůže pominout. Co bylo stvořeno, bylo životem v něm. A jakým životem? Duše je životem těla: naše tělo má svůj život, který když ztratí, nastane smrt těla: takový byl onen život? Ne – *život byl světlem lidí* (Jan 1,4).

Cožpak nebyl i světlem zvířat? Vždyť světlo je světlem pro lidi i pro zvířata. Existuje jakési světlo lidí: Hleďme, jak se liší lidi od zvířat, a pak pochopíme, co je světlem lidí. Nelišíš se od zvířat jinak než rozumem: Nechlub se ničím jiným. Vidíš přednost ve (své) síle? Zvířata tě přemohou. Vidíš přednost v rychlosti? Moucha tě přemůže. Vidíš přednost v kráse? Více krásy je v pavím peří. V čem jsi tedy lepší? V obrazu Boha. Ale kde je obraz Boha? V mysli, v rozumu.

Tak jsi tedy lepší než zvířata, protože máš mysl a tou rozumíš, čemu nemůže rozumět dobytek; tím je člověk lepší než zvířata. Světlem lidí je světlo myslí. Světlo myslí je nad myšlením a přesahuje všechny lidi. To je život, skrze který bylo vše stvořeno.

5. Kde byl – byl zde, nebo byl u Otce a zde nebyl? Co je pravdivější: byl u Otce, nebo byl zde? Jestliže byl zde, proč nebyl viděn? Vždyť *světlo svítí ve tmě, ale tma je neobsáhla.* Lidé, nebuďte tmou, nebuďte nevěřící, nespravedliví, nepříhodní, nenasytní, lakotní, milovníci tohoto věku: takoví jsou totiž tmou.

Světlo není vzdálené, jen vy jste vzdálení od světla. Slepému na slunci není slunce vzdálené, jen on je vzdálený slunci. Nebuďte tedy tmou. To je tedy snad milost, o které se chystám mluvit: Abychom už nebyli tmou a apoštol nám řekl: *Kdysi jste byli tmou, nyní však jste světlem v Pánu* (Efezským 5,8).

Protože tedy nebylo vidět světlo lidí, tj. světlo myslí, bylo třeba, aby člověk vydával o světle svědectví, ne ovšem ten, kdo je ve tmě, ale už osvětlený. A ne protože osvětlený je sám světlem, ale *aby svědectví vydával o světle.* Neboť *nebyl on tím světlem.* A jaké bylo to světlo? *Existovalo pravé světlo, které osvěcuje každého člověka přicházejícího na tento svět.*

A kde bylo (to světlo)? *Na světě byl.* A jak byl na světě? Jako světlo slunce, měsíce, lamp – tak je toto světlo na světě? Ne, protože *skrze něj byl svět stvořen, a svět ho nepoznal* (Jan 1,11): tedy *světlo svítí ve tmě, ale tma ho neobsáhla.* Svět je tedy tmou – protože milovníci světa jsou světem.

Cožpak nepozná stvoření svého stvořitele? Nebe vydalo svědectví o hvězdě (Matouš 2,2). Moře vydalo svědectví – neslo Pána, který (přes ně) kráčel (Matouš 14,26). Vítr vydal svědectví – na jeho příkaz utichl (Matouš 8,27). Svědectví vydala země – když byl přibit na kříž, zachvěla se (Matouš 27,51): jestliže všichni tito vydali svědectví, jak by jej svět nepoznal, než že světem byli milovníci světa, ti, kdo srdcem přebývají ve světě? A svět byl zlý, protože zlí byli jeho obyvatelé: tak jako je zlý dům tehdy, když (jsou zlí) obyvatelé, nikoli stěny.

6. *Do vlastního přišel*, tj. do svého. *Ale jeho (vlastní) jej nepřijali*. Jaká tedy existuje naděje, než že *kolikoli jej přijalo, dal jim moc stát se Božími syny*? Jestliže jsou syny, tak se rodí: jestliže se rodí, jak se rodí? Ne z těla, ne ze (dvou) krví, *ne z úmyslu těla, ani ne z úmyslu muže, ale z Boha se narodili*.

Ať se tedy radují, že se narodili z Boha; ať mají za to, že náleží Bohu; ať přijímají doklad, že se narodili z Boha. *A Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi*. Jestliže se Slovo nestydělo narodit z člověka, stydí se lidé narodit z Boha? To však že učinil, uzdravil (nás): a protože uzdravil, vidíme. Neboť to, že Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi, se pro nás stalo lékem, abychom, protože jsme byli zemí zaslepování, zemí byli uzdravováni. A uzdravení co abychom viděli? Říká: *Spatřili jsme jeho slávu, slávu jako Jednorozeného z Otce, plnost milosti i pravdy* (Jan 1,11-14).

7. *Jan o něm vydává svědectví a volá: To je ten, o kterém jsem řekl: Ten, který přichází po mně, povstal přede mnou*. Přišel až po mně a předstihl mne. Co znamená, že *povstal přede mnou*? Předstihl mne: ne že povstal dříve, než jsem povstal já, ale byl postaven přede mne – *povstal přede mnou*.

Proč před tebou povstal, třebaže přišel po tobě? *Protože byl dříve než já* (Jan 1,15). Dříve než ty, Jane? Jak velká to věc, (být) před tebou! Dobře, že ty jemu vydáváš svědectví: slyšme jej, jak říká: *Dříve než Abraham já jsem* (Jan 8,58).

Ale i Abraham povstal uprostřed lidského rodu⁵³; mnozí (pak) před ním, mnozí po něm: slyš hlas Pána k Synu: *Dříve než jitřenku jsem tě zplodil*⁵⁴. Ten, kdo byl zplozen dříve než jitřenka, sám všechny osvěcuje.

Byl též nazván kdosi jitřenkou, a ten padl: byl andělem, a stal se d'áblem. A Písmo o něm řeklo: *Jitřenka, která ráno vycházela, padla*⁵⁵. Proč světloňoš⁵⁶? Protože osvícený osvětloval. A proč se stal temným? Protože nestál v pravdě (Jan 8,44).

On pak byl před světloňošem, před každým osvíceným: jestliže totiž je před každým osvíceným, (pak) nutně je tím, kým jsou osvěcováni všichni, kteří mohou být osvěcováni.

⁵³Doslova: Uprostřed v lidském rodě.

⁵⁴Skutečně takto Vulgáta u verše Žalm 110,3. Ovšem dnes se překládá s využitím jiné hebrejské vokalizace (opatření samohláskami, které v původním textu nebyly) a pravidel koncentrického paralelismu ve většině překladů naprosto odlišně: namísto „zplodil jsem tě“ se nabízí lepší čtení „tvá mládež, tvoji zplození“ budou jako rosa za úsvitu, atd. V dnešních překladech už starší verzi překladu Ž 110,3 s těžší najdeme. Tento Augustinův citační argument tedy zastaral společně s Vulgátou.

⁵⁵John Gibb: Souvislost s veršem Izajáš 14,12.

⁵⁶Jitřenka a světloňoš je v latině jedno a totéž slovo – Lucifer. Je to původní jméno či označení padlého anděla z Izajáše 14,12.

8. Proto následuje: *A z jeho plnosti jsme my všichni přijali*. A co jste přijali? *I milost vedle milosti* (Jan 1,16). Protože tak mají slova evangelia spojená s opisy řeckými. Neříká: a z jeho plnosti my všichni přijali jsme milost vedle milosti. Říká spíše: *A z jeho plnosti my všichni přijali jsme, i milost vedle milosti*. Tedy přijali jsme: chtěl, abychom chápali, že jsme z jeho plnosti přijali něco nevyjádřitelného⁵⁷; a nadto i milost vedle milosti. Přijali jsme tedy z jeho plnosti, nejdříve milost; a pak jsme znovu přijali milost – milost vedle milosti.

Jakou milost jsme přijali nejdříve? Víru. Když chodíme ve víře, chodíme v milosti. Neboť čím jsme si to zasloužili? Kterými svými předchozími zásluhami? Ať si nikdo nelichotí, ať se obrátí do svého svědomí, ať prozkoumá zákoutí svých myšlenek, ať se vrátí ke sledu svých činů: ať nehledí na to, čím (on) je, jestliže už něčím je; ale (ať hledí) na to, čím byl, aby něčím byl; zjistí, že nebyl hoden ničeho kromě trestu.

Jestliže jsi byl hoden trestu, a on přišel, ne aby trestal hříchy, ale aby odpustil hříchy, byla ti dána milost, nikoli vydána mzda. Proč se nazývá milostí? Protože milost je dávana. Vždyť co jsi přijal, nezískal jsi svými předchozími zásluhami.

Tuto první milost tedy hříšník přijal, aby jeho hříchy byly odpuštěny. Co si zasloužil? Ať se ptá spravedlnosti – objeví trest. Ať se ptá milosrdenství – objeví milost. Ale to také slíbil Bůh skrze proroky: a tak když přišel dát, co slíbil, nepředal jen milost, ale i pravdu. Jak se projevila pravda? Tak, že se stalo, co bylo slíbeno.

3.3 Vírou získáváme přízeň Boha

9. Co tedy znamená *milost vedle milosti*? Vírou získáváme přízeň⁵⁸ Boha. A protože jsme nebyli hodni, aby nám hříchy byly odpuštěny, od něj že tak velký dar (jako) nehodní jsme přijali, to se nazývá milost.

Co je to milost? Milost byla dána. Co to znamená, že milost byla dána? Byla darována, nikoli zaplacená jako dluh. Jestliže (by) byla dlužena, (jako) mzda (by) byla zaplacená, nikoli z milosti darována. Jestliže opravdu byla dlužena, byl jsi dobrý – jestliže však, jak je pravdou, jsi byl zlý, spolehl ses na toho, který ospravedlňuje bezbožného (Římanům 4,5) (co to znamená, že ospravedlňuje bezbožného? Z bezbožného činí zbožného).

Přemítej, co ti ze zákona náležitě hrozilo, a čeho jsi došel z milosti. Došel jsi milosti ve víře, budeš spravedlivý z víry. Neboť *spravedlivý žije z víry* (Římanům 1,17; Abakuk 2,4). A žitím z víry získáš přízeň Boha. Když získáš přízeň Boha žitím z víry, přijmeš (jako) dar nesmrtelnost a věčný život. A to je milost. Neboť jakou zásluhou přijímáš věčný život? Z milosti.

Jestliže tedy víra je milostí, a věčný život jakoby odměnou víry, zdá se tedy, že Bůh splácí věčný život jako náležitý dluh. (Komu dlužený? Věřícímu, protože (ten) si jej

⁵⁷Doslova: něco jako nevím co.

⁵⁸Nebo: si zasloužíme. Tato varianta spojující milost se zásluhami asi není ideálním překladem. Augustin ovšem v tomto oddílku důkladně vše vysvětlí.

zasloužil skrze víru). Ale protože víra samotná je milostí, i věčný život je milostí za milost⁵⁹.

3.4 Bůh korunuje své dary

10. Poslyš apoštola Pavla, jak vyznává milost, a poté jak očekává náležitě. Vyznání milosti, které je u Pavla: *Já jsem byl prve rouhač, pronásledovatel a nespravedlivý, ale došel jsem milosrdenství* (1. list Timoteovi 1,13). Vyznal, že je nehodný on, který získal – a že přesto získal nikoli pro své zásluhy, ale pro milosrdenství Boha.

Poslyš toho, kdo už se domáhá (splacení) dluhu a kdo předtím přijal nezaslouženou milost: *Neboť já už jsem obětován, a nastává čas mého propuštění. Dobrý boj jsem vybojoval, běh jsem dokončil, víru jsem uchránil: Ohledně dalšího mi byla odložena koruna spravedlnosti.* Už se domáhá (splacení) dluhu, už vyžaduje dluh. Všimněte si totiž následujících slov: *Kterou mi předá Pán toho dne, spravedlivý soudce* (2. list Timoteovi 4,6-8). Aby předně přijal milost, milosrdného Otce mu bylo třeba. Aby (přijal) dar milosti, (bylo mu třeba) spravedlivého soudce. Odsoudí věrného ten, který neodsoudil bezbožného?

A přesto, jestliže (to) dobře zvážíš, on dal nejprve víru, kterou jsi u něj získal přízeň: neboť ne ze svého (úsilí) jsi získal přízeň, aby tobě něco bylo dluženo. Tím, že pak udělil dar nesmrtnosti, korunoval své dary, nikoli tvé zásluhy. Proto tedy, bratři, z jeho plnosti jsme všichni přijali: přijali jsme z plnosti jeho milosrdenství, z hojnosti jeho dobroty. Co? Odpuštění hříchů, abychom byli ospravedlněni z víry. A nadto? *I milost za milost* (Jan 1,16). Tedy za tu milost, ve které žijeme z víry, přijmeme další – co však než milost? Nebo jestliže řeknu, že i to je dluženo, něco připisuji sobě jako tomu, komu je dluženo.

Bůh v nás tedy korunuje dary svého milosrdenství, pokud v té milosti, kterou první jsme přijali, budeme vytrvale chodit.

11. *Vždyť zákon byl dán skrze Mojžíše* – (zákon, který) usvědčoval hříšníky. Copak říká apoštol? *Zákon vešel, aby se rozhojnilo přestoupení* (Římanům 5,20). To prospělo pyšným, aby se rozhojnilo přestoupení, neboť si mnoho (cti) prokazovali a asi svým silám hodně připisovali; a nemohli naplnit spravedlnost, kdyby nepomáhal ten, který (zákon) přikázal. Bůh, chtěje krotit jejich pýchu, dal Zákon, jakoby tím říkal: Hle, plňte, a nemyslete si, že není přítomen ten, který přikazuje. Ne že není přítomen ten, který přikazuje – schází ten, který plní⁶⁰.
12. Jestliže tedy schází ten, který by plnil, proč neplní? Protože se narodil z vinného kmene hříchu a smrti. Zrozený z Adama, přinesl si s sebou to, co tam bylo počato. Padl první člověk – a všichni, kteří se z něj narodili, si od něj přinesli dychtění těla. Bylo třeba, aby se narodil jiný člověk, který si nenesl žádné dychtění. (Jeden) člověk a (druhý) člověk – (jeden) člověk ke smrti, (druhý) člověk k životu. Tak

⁵⁹Dostali jsme víru jako milost, a za tuto milost jsme dostali další milost, tj. věčný život.

⁶⁰V latině slovní hříčka: „není přítomen“ i „schází“ je překladem stejného slovesa *deest*.

řekl apoštol: *Protože tedy skrze člověka (přišla) smrt, také skrze člověka (přišlo, přichází) vzkříšení mrtvých.* Skrze kterého člověka (přišla) smrt, a skrze kterého člověka vzkříšení mrtvých? Nespěchejte – pokračuje a říká: *Neboť tak jako v Adamovi všichni umírají, v Kristu budou všichni oživeni* (1. list Korintským 15,21-22).

Kterí náleží k Adamovi? Všichni, kteří se z Adama narodili. Kterí ke Kristu? Všichni, kteří se narodili skrze Krista. Proč (byli narozeni) všichni v hříchu? Protože nikdo se nenarodil před Adamem⁶¹. Ovšem to, že se narodili z Adama, nutně vedlo k odsouzení – být narozen skrze Krista je z vůle a z milosti. Lidé nejsou nuceni narodit se skrze Krista – ovšem z Adama se narodili ne proto, že se rozhodli.

Všichni tedy, kteří (se narodili) z Adama, (jsou) hříšníci s hříchem – všichni, kteří (se narodili) skrze Krista, jsou ospravedlněni a spravedliví – ne (sami) v sobě, ale v něm. Jestliže by ses ptal, sami v sobě jsou Adamem – a jestliže by ses ptal, v něm náleží Kristu. Jak to? Protože on, hlava, náš Pán Ježíš Kristus, i když přišel se smrtelným tělem, nepřišel s vinným kmenem hříchu.

3.5 Zemřel jsi v Adamovi, znovu vstaň v Kristu

13. Smrt byla trestem za hříchy. V Pánu byl dar milosrdenství, nikoli trest za hřích. Neboť Pán neměl nic, za co by spravedlivě měl zemřít. Praví: *Hle, přišel vládce tohoto světa, a nic na mně neshledal.* Proč tedy umíráš? *Aby věděli všichni, že vůli Otce svého činím, vstaňte, pojd'me odtud* (Jan 14,30-31).

Neměl nic, za co by měl zemřít, a zemřel. Ty máš za co, a zemřít odmítáš? Uznej za vhodné stejnou myslí trpět za to, co ti náleží, protože on uznal za vhodné trpět, aby tě od věčné smrti zachránil.

(Jeden) člověk a (druhý) člověk – jeden nic než člověk a druhý Bůh člověk. Jeden člověk hříchu, druhý (člověk) spravedlnosti. Zemřel jsi v Adamovi, znovu vstaň v Kristu – obojího je ti třeba. Už jsi uvěřil v Krista, splatíš tedy, co dlužíš ohledně Adama. Nebude tě věčně držet pouto hříchu, protože tvou věčnou smrt zabila dočasná smrt tvého Pána. To je milost, bratři moji, a to je i pravda, protože byla slíbena i prokázána.

14. Tato (milost) nebyla ve Starém zákoně, protože Zákon hrozil, nikoli pomáhal; přikazoval, nikoli uzdravoval; zemdlenost činil zjevnou, nikoli odstraňoval. Ale tím připravoval cestu lékaři, který měl přijít s milostí a pravdou. Tak jako když k někomu, koho chce lékař uzdravit, by poslal nejdříve svého služebníka, aby jej našel ovázaného. Zdravý nebyl, uzdraven být nechtěl, a aby nebyl uzdraven, trval na tom, že je zdravý.

Zákon byl poslán, a svázal⁶² (jej). Zjistil, že je viník, volá ze (své) svázanosti. Přichází Pán, ošetřuje poněkud hořkými a prudkými léky, neboť říká nemocnému: snášeš; vydrž. Říká: nemiluj svět, měj trpělivost, ať tě uzdraví oheň zdrženlivosti, kéž by

⁶¹Tedy podle Johna Gibba: Než skrze Adama.

⁶²Trochu slovní hříčka: stejné slovo pro „svázal, spoutal“ i „obvázal“.

tvá zranění snesla tvrdost pronásledování. Báł ses, ačkoli jsi byl obvázáán – (a) on, svobodný a nesvázááný, vypil, co ti předeřsal⁶³. Nejřve trpěl, aby tě utěšil, jako by říkal: Čeho se bojíš trpět (sám) za sebe, nejdřívě trpím za tebe.

To je milost a velká milost. Kdo ji vhodně zahrne chválou?

3.6 Poznávájte pokoru Krista

15. Mluvím o pokoře Kristově, bratři moji. Ale velikost Krista a božství Krista kdo vysloví? Když vysvětlujeme a mluvíme, abychom jakkoli pokoru Krista vyslovili, nedostačujeme, naopak selháváme. Celého (Krista v jeho velikosti) svěřujeme těm, kteří přemýšlejí, nevystihujeme plnost⁶⁴ pro ty, kteří poslouchají.

Přemýšlejte o pokoře Krista. Ovšem kdo z nás, pravíš, ji objasní, leč ty bys řekl? Ten, kdo je uvnitř, ať řekne. Lépe to řekne ten, kdo přebývá uvnitř, než ten, kdo venku volá. Ať ten vám ukáže milost své pokory ten, který začal přebývat ve vašich srdcích.

Nyní tedy, jestliže nedostačujeme při vysvětlování a výkladu jeho pokory, kdo vysloví jeho velikost? Jestliže *Slovo se stalo tělem* nás mate, kdo vysvětlí, že *na počátku bylo Slovo*? Zachovejte tedy, bratři, tuto hutnost.

16. *Zákon byl dán skrze Mojžíše, milost a pravda se stala skrze Ježíše Krista* (Jan 1,17). Skrze služebníka byl dán Zákon – a učinil viníky. Skrze vládce byla dána shovívavost – viníky osvobodila.

Zákon byl dán skrze Mojžíše. Ať si služebník nepřipisuje něco víc, než co se skrze něj stalo. Vyvolený k velké službě jako věrný v domě, ale přesto služebník, může jednat podle zákona, ale nemůže zprostit viny zákona. Vždyť *Zákon byl dán skrze Mojžíše, Milost a pravda se stala skrze Ježíše Krista.*

17. A aby snad někdo neřekl „Cožpak milost a pravda se nestala skrze Mojžíše, který spatřil Boha?“, hned dodal: *Boha nikdo nikdy neviděl.* A jak se Bůh dal poznat Mojžíšovi? Vždyť Pán se ukázal svému služebníkovi. Který Pán? Sám Kristus, který předem poslal Zákon skrze služebníka (Mojžíše), aby pak přišel s Milostí a pravdou.

Boha nikdo nikdy neviděl. A jak se tomu služebníkovi ukázal, pokud on by byl schopný chápat? (Jan) praví: *jednorozený Syn, který je na hrudi Otce, (o něm) sám vypověděl* (Jan 1,18). Co znamená *na hrudi Otce*? V tajemství Otce. Neboť Bůh nemá náhrudní kapsu pod šaty, jako ji máme my, ani si o něm nemáme myslet, že sedí jako my, nebo že snad je opásán tógou, aby na hrudi něco nosil.

Protože naše hrud' je uvnitř, tajemství Otce je nazváno hrudí Otce. Ten, kdo poznal Otce v tajemství Otcově, (o něm) sám vypověděl. Neboť *Boha nikdo nikdy neviděl.* On tedy přišel a sdělil, co viděl.

⁶³Ve významu: dal jako trest, vytýkal jako chybu, dával za vinu.

⁶⁴Ve významu: Nejsme schopni vystihnout Krista pro ty, kdo (nás) poslouchají.

Co viděl Mojžíš? Mojžíš viděl mrak (Ex 24,15-18), anděla (Ex 14,19), oheň (Ex 3,2): to jsou všechno součásti stvoření, které nesly otisk svého Pána, ale nepředstavovaly přítomnost Pána samotného. Vždyť máš jasně v Zákoně (napsáno): *Mojžíš mluvil s Pánem tváří v tvář, jako přítel se svým přítelem*. Sleduješ Písmo a nacházíš Mojžíše, jak říká: *Jestliže jsem našel milost při tvém pohledu, ukaž mi sebe zřetelně, abych tě viděl*. A o trochu dál dostal odpověď: *Nemůžeš vidět mou tvář* (Exodus 33,11.13.20).

Mluvil tedy, bratři moji, s Mojžíšem anděl nesoucí podobu Pána. A všechny ty věci, které tam skrze anděla byly učiněny, slibovaly budoucí Milost a pravdu. Ti, kteří dobře zkoumají Zákon, (to) poznali – a kdykoli je příležitost, aby i my jsme něco o tom řekli, nakolik Pán ukazuje, nemlčíme před vámi, moji milí.

3.7 Moudrost Boží nemůže být viděna

18. To tedy vezte, že všechny věci, které byly fyzicky viditelné, nebyly Boží podstaty. Ty vidíme jen fyzickými očima. Jak lze vidět podstatu Boha? Ptej se evangelia: *Blahoslavení (jsou ti, kdo mají) čisté srdce, protože oni uvidí Boha* (Matouš 5,8).

Byli lidé, kteří řekli, oklamaní marností svého srdce: Otec je neviditelný, Syn však je viditelný. Jak je viditelný? Jestliže skrze tělo, že (na sebe) vzal tělo, je (celá záležitost) zřejmá. Ovšem z těch, kteří viděli tělo Krista, někteří uvěřili, ale jiní (ho) ukřižovali – a kteří uvěřili, o ukřižovaném pochybovali; a kdyby se jeho (těla) po (jeho) vzkříšení nedotkli, víra by se k nim nevrátila.

Jestliže tedy skrze tělo (byl) Syn viditelný, i my (to) připouštíme, (to) je obecná víra: jestliže však (byl viditelný) před tělem, jak oni říkají, tj. dříve než byl vtělen – jsou hodně nerozumní a hodně se mýlí. Stvořeny totiž byly ty (věci) viditelné tělesně⁶⁵ skrze stvoření, a v nich je ukazován obraz: podstata sama tam nebyla ukazována a projevoována.

Moji drazí, věnujte pozornost tomuto snadnému důkazu. Boží Moudrost nemůže být viděna očima. Bratři, jestliže Kristus je Moudrostí Boží a Mocí Boží (1. list Korintským 1,24); jestliže Kristus je Slovem Božím – slovo člověka není viděno očima, a Slovo Boží může být viděno?

19. Vyhánějte tedy ze svých srdcí tělesné myšlenky, abyste opravdu byli pod milostí, abyste náleželi k Novému zákonu. Proto je v Novém zákoně zaslíben věčný život. Čtete i Starý zákon a všimněte si, že tělesnému tehdy národu byly nařizovány právě ty věci, které (jsou nařizovány) nám. Neboť jednoho Boha ctít je nařizováno i nám (Ex 20,3). *Nevezmeš nadarmo jméno Pána Boha svého* (Ex 20,7) je nařizováno i nám, což je druhé přikázání.

Dodržuj den Sabatu (Dt 5,12; srov. Ex 20,10) je nařizováno více nám, protože je (to) nařizováno k duchovnímu dodržování. Židé totiž dodržují den Sabatu jako otroci, pro výstřednost a opojení. Oč lepší (by bylo), aby jejich ženy v ten den zpracovávaly

⁶⁵Formulace viz: John W. Rettig, *The Fathers of the Church – St. Augustine, Tractates on the gospel of John 1-10*, 89.

vlnu, než aby na balkónech tancovaly? Ať je nám vzdáleno, bratři, abychom o nich říkali, že dodržují Sabat.

Duchovně dodržuje Sabat křesťan, který se zdržuje od otrockého jednání. Od hříchu. A jak to prozkoumáme? Pána se ptej: *Každý, kdo činí hřích, je otrokem hříchu* (Jan 8,34).

I nám je tedy nařízeno duchovní dodržování Sabatu. Tyto všechny příkazy nám spíše jsou nařizovány, a je třeba je dodržovat: *Nebudeš zabíjet, nebudeš smilnit, nebudeš krást, neřekneš nepravdivé svědectví, cti otce i matku, nebudeš dychtit po věci svého bližního, nebudeš dychtit po manželce svého bližního* (Ex 20,12-17; Dt 5,16-21). Což nejsou tyto všechny (věci) i nám nařízeny?

A ptej se po odměně, a najdeš tam řečeno: *Aby byli vyhnáni nepřátelé od tvé tváře, a abys obdržel zemi, kterou Bůh slíbil vašim otcům* (srovn. Lev 26,1-13). Protože nemohli pochopit neviditelné (věci), skrze viditelné byli udržováni. A proč byli udržováni? Aby nezahynuli uvnitř, a aby neklesli k modlám. Neboť činili to, bratři moji, tak jak to čteme, zapomnětliví tak velikých zázraků, které učinil Bůh před jejich očima.

Moře bylo rozděleno. Cesta byla učiněna uprostřed vln. Nepřátelé následující za nimi byli pohřbeni týmiž vodami, skrze které oni prošli (srovn. Ex 14,21-31): A když se Mojžíš, muž Boží, vzdálil jejich očím, modlu zachtěli a řekli: *Udělej nám bohy, kteří by šli před námi, protože ten člověk nás opustil* (Ex 32,1). Celá jejich naděje byla vložena na člověka, nikoli na Boha. Hle, člověk zemřel: což zemřel Bůh, který je vyrval ze země egyptské?

A když si učinili obraz býka, uctívali ho a řekli: *Toto jsou tvoji bohové, Izraeli, kteří tě vysvobodili z egyptské země* (Ex 32,4). Jak rychle zapomnětliví na tu projevenou milost! Jakými tedy způsoby by mohl být udržen takový lid, než sliby tělesnými?

20. V desateru Zákona jsou nařízeny ty (věci), které (jsou nařízeny) i nám; ale nejsou zaslíbeny ty věci, které (jsou zaslíbeny) nám. Co je zaslíbeno nám? Věčný život. *To je pak věčný život, aby poznali tebe, jediného pravého Boha, a toho, kterého jsi poslal, Ježíše Krista* (Jan 17,3).

Je zaslíbeno poznání Boha – to je milost vedle milosti. Bratři, my jen věříme, nevidíme. Pro tuto víru bude odměnou spatřit to, v co věříme. To poznali proroci, ale bylo to ukryto, dokud nepřišel on. Neboť jakýsi vzdychající milovník v žalmech praví: *Jednu věc chtěl jsem jsem od Pána, kterou žádám. Ptáš se, co žádá? Snad zemi oplývající mlékem a medem tělesně? Ne, tu máme žádat a chtít duchovně. Snad podrobení svých nepřátel, nebo smrt protivníků, nebo království a majetek tohoto věku?*

Hoří totiž láskou, a hodně vzdychá, je znepokojen, ztěžka oddychuje. Všimněme si, co chce. *Jednu věc chtěl jsem jsem od Pána, kterou žádám. A co je to, co žádá? Abych přebýval v domě Hospodinově všechny dny svého života. A když budeš přebývat v domě Hospodinově, odkud bude (pramenit) tvá radost? (Budu tam), abych hleděl na Pánovo potěšení* (Žalm 27,4).

3.8 Vždy budeš nasycen a nikdy nebudeš nasycen

21. Bratři moji, proč voláte, proč se radujete, proč milujete, než že v tom je jiskra jeho lásky? Po čem toužíte, ptám se vás? Může to být spatřeno očima? Můžete se toho dotknout? Je to nějaká krása, která těší oči?

Což nebyli mučedníci silně milováni? A když si je připomínáme, což nejsme zapálení láskou? Co v nich milujeme, bratři? Končetiny roztrhané divokými zvířaty? Co je odpornější, jestliže oči těla žádáte? Co je krásnější, jestliže oči srdce žádáte? Jak se ti zdá velmi krásný muž, jenž je zloděj? Jak se zhrozí tvoje oči? Cožpak oči těla se nehrozí? Jestliže je žádáš, žádné tělo není upravenější a spořádanější (než tělo toho zloděje). Rovnost končetin a potěšení barvy láká oči – a přece, když slyšíš, že je zloděj, utíkáš svou myslí od (toho) člověka.

Na druhé straně, vidíš starce ohnutého, opírajícího se o hůl, jak se ztěžka pohybuje, vráskami všude porýtého. Vidíš něco, co těší oči? Slyšíš, že je spravedlivý; miluješ, máš (ho) rád. Takové odměny jsou nám slíbeny, bratři moji – tak něco milujete, po takovém království vzdycháte, po takové vlasti toužíte. Jestliže chcete dosáhnout toho, s čím přišel náš Pán, tj. milosti a pravdy.

Jestliže pak tělesných odměn zatoužíš od Boha, dosud jsi pod zákonem, a proto zákon nenaplníš. Neboť když spatříš, jak se rozhajňují dočasné (věci) u těch, kdo Boha urážejí, kolísá tvoje chůze a říkáš si: „Hle, já ctím Boha, každodenně chodím do církve, kolena moje jsou odřena modlitbami, neustále jsem churavý – kdežto lidé činí vraždy, krádeže, radují se a rozhajňují se, je jim dobře“.

Takové (věci) jsi tedy hledal od Boha? Jistě jsi náležel milosti. Proto jestliže ti Bůh dal milost, protože dal svobodně, miluj svobodně. Necti Boha kvůli odměně – on ať je tvoje odměna. *Jednu (věc) chtěl jsem od Pána, kterou jsem žádal: abych přebýval v domě Hospodinově (po) všechny dny svého života, abych hleděl na Pánovo potěšení (Žalm 27,4).*

Neboj se, že přesyceností budeš uvadat. Takové bude potěšení krásy, aby vždy ti bylo přítomné a nikdy jsi nebyl nasycen. Vždy budeš nasycen a nikdy nebudeš nasycen. Neboť jestliže řeknu, že nebudeš nasycen, to znamená hlad. Jestliže řeknu, že budeš nasycen, bojím se přesycenosti. O tom, kde nebude ani přesycenost, ani hlad, nevím, co mám říct. Ale Bůh má, aby dal poznat těm, kdo nenacházejí, jak mají mluvit, a těm, kdo věří, aby obdrželi.

Výklad 102: Jan 16,23-28

²³Et in illo die me non rogabitur quicquam; amen amen dico vobis: si quid peteritis Patrem in nomine meo dabit vobis. ²⁴Usque modo non petistis quicquam in nomine meo; petite et accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum; ²⁵haec in proverbii locutus sum vobis; venit hora cum iam non in proverbii loquar vobis, sed palam de Patre adnuntiabo vobis; ²⁶illo die in nomine meo petetis et non dico vobis quia ego rogabo Patrem de vobis; ²⁷ipse enim Pater amat vos quia vos me amastis et credidistis quia ego a Deo exivi; ²⁸exivi a Patre et veni in mundum, iterum relinquo mundum et vado ad Patrem.

²³A onoho dne se mne nebudete ptát na nic; amen amen, říkám vám, jestliže o co požádáte Otce ve jménu mém, dá vám. ²⁴Až dosud jste nepožádali o nic ve jménu mém; žádejte a přijmete, aby vaše radost byla úplná. ²⁵Tyto věci jsem vám řekl v příslovích; přichází hodina, kdy už k vám nebudu mluvit v příslovích, ale otevřeně vám budu oznamovat (věci) od Otce. ²⁶Toho dne budete žádat v mém jménu a neříkám vám, že já požádám ohledně vás Otce; ²⁷sám Otec vás totiž miluje, protože vy jste si zamilovali mne a uvěřili jste, že já jsem vyšel od Boha; ²⁸vyšel jsem od Otce a přišel jsem na svět, nyní zase opouštím svět a jdu k Otci.

My milujeme Boha, protože on si dříve zamiloval nás. Tak se stalo, abychom milovali, protože jsme milovaní. Darem od Boha je tedy milovat Boha.

1. Tato Boží slova je nyní třeba vykládat: *Amen amen říkám vám, jestliže o co požádáte Otce ve jménu mém, dá vám* (Jan 16,23). V dřívějších částech⁶⁶ tohoto Pánova kázání už bylo řečeno ohledně těch, kdo o nějaké věci prosí u Otce ve jménu Krista, že není žádáno ve jménu Spasitele, cokoli je žádáno proti smyslu spásy. Neboť to není zvuk písmen a slabik, ale to, co zvuk sám znamená a co je tímto zvukem správně a pravdivě pochopeno – to je třeba přijmout, že říká, když říká „ve jménu mém“.

A proto ten, kdo smýšlí o Kristu to, co se nemá smýšlet o jediném Synu Božím, nežádá v jeho jménu, i když nemlčí písmeny a slabikami o Kristu. Neboť prosí ve jménu toho, na koho myslí, když prosí. Kdo tedy smýšlí, co je o něm třeba smýšlet, ten v jeho jménu prosí a přijímá, za co prosí, jestliže neprosí proti svému věčnému spasení.

A obdrží tehdy, kdy má obdržet. Některé věci mu totiž nejsou odmítnuty, ale aby ve vhodném čase byly dány, jsou odloženy. Tak je třeba jasně rozumět slovům „dá vám“, aby ony naznačené užitky byly správně chápány slovy, jež se týkají těch, kteří žádají vhodně.

Vyslyšení jsou tedy všichni svatí (jen) za sebe sama – nejsou vyslyšení za druhé, ať přátele, nepřátele či kterékoli jiné. Neboť nebylo řečeno obecné „dá“, nýbrž „dá vám“.

⁶⁶Naráží pravděpodobně na traktát 73, který ještě v češtině není přeložen.

Radost úplná není radostí tělesnou, ale duchovní

2. *Až dosud jste nepožádali o nic ve jménu mém; žádejte a přijmete, aby vaše radost byla úplná* (Jan 16,24).

To, že říká „radost úplná“, určitě neznamená radost tělesnou, ale duchovní – a když bude tak velká, aby jí cokoli už nebylo třeba přidat, nepochybně tehdy bude úplná. Cokoli tedy je žádáno, co se týká usilování o tuto radost, to je třeba žádat ve jménu Krista, jestliže chápeme Boží milost, jestliže opravdu chceme požehnaný život. Cokoli však jiného je žádáno, nežádá se o nic – ne že to není docela žádná věc, ale že ve srovnání s tak velkou věcí cokoli jiného, po čem toužíme, je ničím.

A také je ničím ten, o kterém praví Apoštol: Kdo o sobě mluví, že něco je, ten není nic. Vždyť ve srovnání s duchovním člověkem, který ví, že z milosti Boží je tím, čím, je, ten, kdo očekává marné věci, je ničím⁶⁷.

Tak také tedy správně může být chápáno: *Amen amen, říkám vám, jestliže co požádáte Otce ve jménu mém, dá vám* – aby to „jestliže co“ nebylo chápáno jako cokoli, ale jako cokoli, o čem není pravda, že by bylo ničím ve srovnání s požehnaným životem.

A co následuje? *Až dosud jste nepožádali o nic ve jménu mém*. To může být chápáno dvěma způsoby – buď že jste nežádali ve jménu mém, protože (to) jméno jste nepoznali, jak je třeba je poznat, nebo jste nežádali o nic, neboť ve srovnání s věcí, kterou jste měli žádat, je třeba mít za nic, o čem jste žádali.

Vybízí tedy, aby v jeho jménu žádali ne o nic, ale o úplnou radost – neboť jestliže o něco jiného žádají, toto něco je ničím: *Žádejte a přijmete, aby vaše radost byla úplná*. Tedy to ve jménu mém žádejte, aby radost vaše byla úplná, a obdržíte (to). Ty, kdo vytrvávají v tomto dobrém žádání, Boží milost v žádném případě nepodvede.

3. *Tyto věci jsem vám řekl v příslovích; přichází hodina, kdy už k vám nebudu mluvit v příslovích, ale otevřeně vám budu oznamovat (věci) od Otce* (Jan 16,25).

Byl bych mohl říci, že ta hodina, o které (Kristus) mluví, by měla být chápána jako budoucí doba, kdy uvidíme jasně – jak blahoslavený Pavel říká, tváří v tvář. Aby, jak praví, „tyto věci jsem vám řekl v příslovích“, bylo to, co od téhož apoštola bylo řečeno: *Vidíme nyní skrze zrcadlo, v tajemství* (1. list Korintským 13,12). *Já vám budu oznamovat* – protože skrze Syna bude zjevený Otec, podle toho, co jinde praví: *Aniž kdo zná Otce, než Syn a komu zachce Syn zjevit* (Mt 11,27).

Ale zdá se, že tento smysl je v rozporu s tím, co následuje: *Toho dne budete žádat v mém jménu* (Jan 16,26). V budoucím totiž věku, když dosáhneme království, kde podobní jemu budeme, protože jej uvidíme takového, jaký je (1. list Janův 3,2), co budeme (ještě) žádat, když nasycena bude dobrými věcmi tužba naše (Žalm 103,5)?

⁶⁷Hříčka v této, v předchozí a následující větě je těžko přeložitelná, Augustin zde totiž překračuje ráme latinské gramatiky a používá dvě negace ve větě – to lze adekvátně přeložit do češtiny jen tak, že překročíme rámeček české gramatiky a převedeme do negace jen jedno slovo ve větě namísto všech: je ničím.

Jak i v jiném žalmu je řečeno: *Budu nasycen, když bude zjevena sláva tvá* (Žalm 17,15). (Tato) prosba je tedy ohledně jiného nedostatku, který nebude už tam, kde bude tato naplněnost.

4. Zůstává tedy, nakolik jsem schopný vědět, aby bylo pochopeno, že Ježíš slíbil, že učiní své učedníky z tělesných či zvířecích duchovními – ačkoli ne takovými, jací budeme, až budeme mít též duchovní tělo, ale takovými, jaký by ten, kdo říkal: *Moudrost mluvíme mezi dokonalými* (1 Kor 2,6). A také: *Nemohl jsem k vám mluvit jako k duchovním, ale jako k tělesným* (1 Kor 3,1). A také: *Nepřijali jsme ducha tohoto světa, ale Ducha, který je z Boha, abychom věděli, které věci nám byly od Boha darovány; a o těch i mluvíme, ne naučenými slovy lidské moudrosti, ale naučenými z Ducha, s duchovními věcmi duchovní věci spojujíce. Tělesný člověk však nepřijímá věci, které jsou Duchu Božího* (1 Kor 2,12-14).

A tak člověk duševní⁶⁸ nepřijímá ty věci, které jsou z Ducha Božího, ale tak slyší, kterékoli věci slyší o Boží přirozenosti, aby jinou věc než tělo nemohl uvažovat – jakkoli největší a nejnesmírnější, jakkoli skvělé a krásné, přece tělo. A proto příslovími jsou mu všechny věci řečené o netělesné a nezměnitelné podstatě moudrosti. Ne že je považuje za přísloví, ale že tak uvažuje, jako ti, kteří přísloví jsou zvyklí poslouchat, ale jim nerozumět.

Když ovšem duchovní člověk začne všechny věci posuzovat, aby sám nebyl nikým posouzen (1 Kor 2,15), tak poznává, třebaže v tomto životě z části jako v zrcadle, přesto ne v nějakém tělesném smyslu, ne v nějakém imaginárním uvažování, které přijme či vytvoří podobnosti jakýchkoli těl, ale ve velmi jistém pochopení myslí, že Bůh není tělo, ale duch.

Tedy když tak jasně Syn oznamuje, aby jeho podstaty byl spatřován i ten, který oznamuje, pak v jeho jménu žádají ti, kteří žádají, protože ve zvuku jeho jména nerozumí nic jiného, než že věc sama je ta, která je tímto jménem nazývána, a nevytvářejí si (představu) Otce stojícího na jednom místě, Syna před Otcem na jiném místě prosícího za nás, jak každá z obou materiál zaujímá svůj prostor a jak Slovo k tomu, jemuž Slovo náleží, říká slova za nás, se vzdáleností vloženou mezi ústa mluvícího a uši poslouchajícího, a další takové věci, které si ti duševní a tělesní v srdcích vytvářejí.

Cokoli totiž takto duchovním o Bohu smýšlejícím (lidem) se jeví ze způsobu života těl, vyženou z vnitřních očí jako obtížné mušky. A čistotě onoho světla se vydají, jehož světlem a svědectvím tyto tělesné obrazy svým vnitřním zrakem napadají a prokazují, že jsou zcela falešné.

Ti mohou v jakékoli míře uvažovat o našem Pánu Ježíši Kristu, nakolik je člověkem, že za nás žádá Otce, a nakolik je Bohem, že nás vyslýchá společně s Otcem. Což si myslím, že (Ježíš) naznačil, když řekl: *Neříkám vám, že já požádám ohledně vás Otce* (Jan 14,26b). Pouze duchovní zrak myslí vystupuje ke zvážení toho, že Syn neprosí Otce, ale prosebníky současně vyslýchají Otec i Syn.

⁶⁸Bylo by možné překládat i expresivněji: Homo animalis = člověk zvířecí ... tento expresivní překlad vhodněji odlišuje člověka duševního od člověka duchovního, který čerpá od Boha.

Naši lásku, kterou milujeme Boha, způsobil Bůh

5. (Ježíš) říká: *Sám otec vás totiž miluje, protože vy jste si zamilovali mne* (Jan 16,27a). Proto miluje on, že my milujeme – nebo spíše protože on miluje, proto my milujeme? Z dopisu svého by též evangelista (Jan) reagoval: *My milujeme (Boha), protože on si dříve zamiloval nás* (1. list Janův 4,10.19). Tak se stalo, abychom milovali, protože jsme milovaní. Darem od Boha je tedy milovat Boha.

Sám dal, aby byl milován – ten, který nebyl milován, si zamiloval. Nás odporné si zamiloval⁶⁹, aby bylo v nás (něco), proč bychom se líbili.

Nebyli bychom tedy milovali Syna, kdybychom nemilovali i Otce. Otec nás miluje, protože my milujeme Syna. A od Otce i Syna jsme přijali, abychom milovali Otce i Syna. Vylévá totiž lásku v našich srdcích z Ducha jich obou. A skrze tohoto Ducha milujeme Otce i Syna – a tohoto Ducha milujeme jako Otce a Syna.

A tak lásku naši zbožnou, kterou milujeme Boha, učinil Bůh – a viděl, že je dobrá, a proto si tedy zamiloval, co učinil. V nás by ovšem nebyl učinil, co by miloval, ale miloval nás dříve, než to učinil.

6. *A uvěřili jste, že já jsem vyšel od Boha; vyšel jsem od Otce a přišel jsem na svět, nyní zase opouštím svět a jdu k Otci* (Jan 16,27b-28). Jasně jsme uvěřili. Nepatří se proto vidět jako neuvěřitelné, že tak na svět přicházejí vyšel od Otce, aby neopustil Otce. A tak odchází k Otci, aby neopustil svět. Vyšel totiž od Otce, protože od Otce pochází – na svět přišel, protože světu ukázal své tělo, které přijal z panny.

Opustil svět skrze tělesný odchod, přišel k Otci skrze výstup člověka, ale neopustil svět vládou (své) přítomnosti.

⁶⁹Rozuměl by dnes někdo doslovnému překladu: My odporní jsme byli zamilováni? = (Nás) odporné si on zamiloval.